

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

H. Adlerspamm

Inledning.

Det är med nationerna som med individerna, de hvilka minst veta om andra äro mest i fara att öfverhäfta sig själva.

Colton.

Det arbete som härmed inför allmänheten framlägges, och hvilket skall teckna några få drag af vår tids sjökrigsmateriel, har till syfte att i främsta rummet tjena dem, hvilkas ~~skylligt~~ pligt det ~~är~~ är att vara statens målsmän i frågor beslågfade med de som här vidröras. Kunskap är icke blott makt utan ock villkoret för att vidmakthålla lif. Ett tidsentligt och efter våra förhållanden afpassadt sjöföresvar är för fäderneslandet af allt för stor vikt, för att dess tillvaro skulle förblifva bevarande af opinionens lösa hugskott eller en blind tro, här flytande från en tankegång frammande för allt hvad vapnet tillhör. Skola fäderneslandets stora frågor, till hvilka försvarsfrågan måtte räknas, blifva nöjaktigt lösta, fördras ~~med~~ sakkännedom och

omdömesförmåga ~~fin~~, icke
blott hos de rådgifvare som
stå närmast statschefen, hvil-
ken ej kan vara sig själf nog
eller i sin person äga all en
förderlig insigt i försvarsver-
kets och statsförvaltningens
många grenar, utan äfven
hos den andra statsmakten,
på det hvarje fråga, åtmin-
stone till sina hufvudgrunder,
må blifva rätt uppfattad och
bedömd samt derefter afgjord.

Kunna, i ena eller andra
fallet, efterföljande framställ-
ningar inom sitt område här,
till bidraga, har afsigten
med desamma ernåtts. För-
fela de sitt mål, hafva
dock förhållandena berätt-
tigt försöket.

Axel Adlersparre.

1812—1879.

I en tid då sorg förlamat hand och tanke må det tillåtas utgifvarinnan af denna tidskrift att för dess läsare framlägga den bild, som den svenska tidningspressen tecknat af kommendören och riksdagsmannen *Axel Adlersparre* vid hans död den 16 nästlidne Juni. Det må vara tillåtet äfven därför, att bilden alltigenom bär fosterlandsvännens drag och sålunda, oberoende af personliga förhållanden, har *rätt* till plats i en tidskrift, som vill vara hemmens målsman och från hvars blad den afidnes ädla tankar i kraftiga ord mer än en gång talat.

Huruvida det skall förunnas Adlersparres närmaste mod och kraft att till de spridda drag af *den offentlige mannen*, hvilka här samlats, lägga teckningen af hans inre personlighet, af de karaktärens och hjertelagets djupaste källdrag, hvilka uppspringa endast för hemkretsen, af de förhållanden till framstående samtida, de personliga syften och sträfvanen, hvilka röjas endast i förtroliga meddelanden eller i anteckningar från ensliga stunder — det är visserligen tvifvelaktigt. Dock vill hans hustru tacksam mottaga alla meddelanden från vänner, korrespondenter och kamrater, som kunna kasta ytterligare ljus öfver hans karaktär.

Sist uttalar hon ett innerligt *tack!* till alla, som hedrat den ädles minne.

Stockholm i Augusti 1879.

S. L—d Adlersparre.

Jemte den afidnes porträtt, skuret i trä för Ny Illustrerad Tidning efter en fotografi af Eurenus, bifogas såsom prof på hans handstil ett aftryck i fotolitografi af förordet till hans bok: *Nutidens sjökrigsmaterial och Europas pansarflottor 1878.*

Axel Adlersparre.

En kapten vid Jemtlands regimente, son till en statskommissarie och souson till en köpman i Göteborg, fick för 122 år sedan inträde på svenska riddarhuset och utbytte då sitt ofrälse namn (Christopherson) mot det nu så frejdade namnet Adlersparre. Äldste sonen blef riksarkivarie, den andre kanslitjensteman, den tredje grefve och excellens — som »1809 års man» —, den fjerde blef landshöfding. Alla voro de energiska män, men endast de båda yngsta tillhöra vår politiska historia.

Landshöfdingen Axel Adlersparre, som 1800 förklarats sin riksdagsmannarätt förlustig, återtog den dock sedermera utan hinder af kungabrefvet, sedan brodern George genomfört förändring af både kungahus och regeringsform. Han lefde i många år utan tjänst på Öland, der han arrenderat Borgholm och anlagt ett alunbruk; under denna tid föddes hans son *Axel*, den 27 okt. 1812.

Efter undervisning i hemmet, der äldre systern Sofia, den sedan namnkunniga målarinnan, delade brödernas lexor och lekar, sändes Axel 1825 till kadettakademien på Karlberg, hvarifrån

han 1833 fick sin första sjökommendering som kadett på kutterbriggen »Vänta litet», liksom följande åren på korvetterna »Jarramas» och »Najaden», samtidigt hedrad med anställning som kammarpage hos kronprinsen-storamiralen. 1837 blef han sekundlöjtnant »på exspektans» och erhöll 1838 tre års permission.

Nu ville han förvärfva sjömanskap. Först blef han matros på en svensk handelsbrigg, tog i en fransk medelhafshamn hyra på en fransk bark och tre månader senare på en nordamerikansk korvett. Under de 22 månader, han nu var matros i Förenta Staternas örlogstjänst, besökte han medelhafshamnarna, Kanarie- och Kap Verds-öarna, Guinea-kusten, Vestindien och hamnar i Förenta Staterna. 1841 afmönstrade han i Norfolk, men tog i Boston hyra som matros på en nordamerikansk handelsbrigantin, derefter på ett barkskepp. Fick detta år tillträda sekundlöjtnants lön, men erhöll förlängd permission och fortsatte sina matrosfärder, 1842 och 1843 på sjöarne Erie, Huron och Michigan. 1844 återpasse-
rade han Atlanten som matros på paketskeppet »Prins Albert» och kommenderades vid hemkomsten som officer på svenska örlogsskonerten »L'Aigle». 1845 premierlöjtnant, erhöll Adlersparre åren 1845—47 kommenderingar som officer på exercisskeppet »Fäderneslandet», korvetten »Jarramas» och postjakten »Postiljon», samt använde 1849 sex månaders permission att under kriget göra dansk örlogstjänst.

Adlersparre anställdes som officer å det olyckligt ryktbara lineskeppet »Kristian VIII», derefter på »Skjold», och deltog härunder i tvenne mindre sjöstrider. Med Dannebrogens riddartecken återkom han, äfvensom med ny erfarenhet i frågor rörande en örlogsflottas organisation. Dessa frågor hade redan i trettio år varit föremål för komitéer, artiklar och riksdagsdebatter, och en ganska het broschyrstrid pågick, just när Adlersparre hemkom från Amerika. Gyllengranat hade då som sjöminister efterträdt gamle Johan Lagerbjelke, Ehrenström följde på Gyllengranat, och efter hans död inkallades Platen i konungens råd. Till 1850 års riksdag ingaf han, såsom kungl. proposition, ett »förslag till Sveriges sjöförsvär»; lineskeppen skulle nedhuggas till fregatter, officerspersonalen ökas, skärgårdsförsvaret uppbringas till en materiel om 7 millioners kostnad. Nu tog Adlersparre del i striden, visserligen icke som riksdagsman, men som broschyrförfattare; hans »*Erinringar*» vid Platens förslag trycktes i två upplagor och möttes med »*Noter*», hvilka återigen af Adlersparre fingo »*Svar*». Adlersparre påvisar orimligheten af att skaffa en officerspersonal, som man aldrig har råd att gifva sjömanskap, och anser det bättre att reducera än tillöka den redan befintliga, hvarjämte han framhåller Danmarks exempel i fråga om sjöofficersbildning. Linieskeppens nedhuggning till fregatter motsätter han sig med stor ifver såsom en ur både ekonomisk och försvarshänsyn olämplig åtgärd och anser

Sverige fortfarande böra hålla sig några dylika lineskepp för att kunna under ett europeiskt krig vara en begärlig allierad, som just därför ej fördelas. Skärgårdsvapnets ofullkomlighet, såsom dyrt och kräfvande stora besättningar men dock endast i inskränkt mån användbart, hindrar honom dock ej att erkänna dess outhärlighet. Pennstriden, i hvilken flere mellankommande parter togo del, fördes icke utan bitterhet, och Adlersparre fick uppbara förebråelser både för »öärlighet» (?) och »ulfnatur». Det skulle ännu dröja åtskilliga år, innan Platen och Adlersparre funnit hvarandra.

Från 1850 underekipagemästare å Karlskrona varf utnämndes Adlersparre 1854 till kaptenlöjtnant, blef 1855 sekond å korvetten »Najaden», som då tjenstgjorde som vaktfartyg utanför Vaxholm, 1857 ekipagemästare, 1858 kapten. Under tiden hade Platen efterträds af Ulner och denne af Ehnemark. Den sistnämde sände Adlersparre att under sex månader besöka Englands och Frankrikes skeppsvarf och kommenderade honom 1859 som chef å briggen »Nordenskiöld». 1860 valdes Adlersparre af ridderskapet och adeln till ledamot af statsrevisionen, 1861 förde han fregatten Norrköping öfver Atlanten och 1862 utnämndes han till kommendörkapten. Samma år blef Platen å nyo sjöminister och 1863 kallade han Adlersparre till chef för sjöförvarsdepartementets kommandoexpedition. Samma år valde adeln honom åter igen till statsrevisor.

Den 12 Maj 1865 föredrog Platen i Karl XV:s råd de af expeditionschefen uppsatta »grunder för ombildning af Sveriges sjöförsvaret», i hvilka Platen utvecklade systemet af flottans delning för beredande af tillräcklig öfning åt dess befäl. »Tjenstgöringen ombord på sjögående örlogsfartyg och den tjenstgöring, som tillhör det inre försvaret uti våra skärgårdar och inlandsfarvatten, äro hvar för sig, om rätt vårdade, af en så skiljaktig beskaffenhet, att de med skäl böra utgöra tvenne yrken. Att så fördela arbetet är ej mer än en skyldig gärd åt tidsandan.» I dessa ord ligger sjelfva hjertrotten till den indelning i *kongl. flottan och skärgårdsartilleriet*, för hvilken, såsom en regeringens proposition, Platen och Adlersparre då gemensamt stridde.

Nu först intog Adlersparre sin ärfda plats på riddarhuset, der han den 8 Nov. 1865 i kraftiga ord framhöll sin af andra kraftiga stämmor häftigt bestridda åsigt. Resultatet af förra regimer vore en illa vårdad flotta. Fartygen voro många, men få voro stridbara. Personalen hade ett talrikt befäl, — — — — men officerarne voro blott undantagsvis på sjön, heter det i Adlersparres anförande på riddarhuset.

»Så låg vår flotta», fortsätter han, »under sista 30—40 åren lik en vattusigtig patient, med stora traditioner, men oförståndigt tillämpade, med plymagerad hatt, men döende lifskrafter. Vi måste ändra detta förhållande och ställa så till, att den personal som skall manövrera ute på

hafvet, hvarest fordras fullständigt sjömanskap, under fredstid *öfvas* i dessa idrotter, och att den som är afsedd att försvara våra skärgårdar och elfvar erhåller en deremot svarande öfning.»

Vi veta, att förslaget genomdrefs och att den större öfning för befäl och manskap, som derigenom afsågs och äfven vans, icke hindrade en motsatt åsigt om sjöförsvarets bästa att några år senare göra sig gällande i den nya riksdagen.

I denna hade Adlersparre främsta platsen bland hufvudstadens riksdagsmän i Andra kammaren från första valet till sin död, alltså under 14 riksdagar. Af fem särskilda utskott och tre tillfälliga valdes han till medlem och ytterligare tre gånger till statsrevisor. Som motionär har han framstått som målsman för åsigterna om skolorgdomens krigsbildning, om upphörande af friköpningsrätt för beväringssyngling, om förbättrade vilkor för deras tjenstgöring, äfvensom för soldatens under mötestiderna, samt yrkat den ändring i grundlagen, att fördrag med främmande makter må endast i fullsutet statsråd beslutas. Flere af dessa motioner ha visserligen gjort förslagsställaren till en »man för dagen», genom både beröm och klander i tidningspressen, men ännu mera kom hans namn i förgrunden af vårt politiska lif under striderna om Karlskronas befästande och om återgången af flottans nya organisation. Adlersparre, som 1867 blifvit ledamot af komitén för granskning af rikets fästningsbyggnader, hade fattat den åsigt, att fästningsarbetena till Stockholms

försvar och för fullbordande af Karlsborg först borde afslutas, innan anslag kräfdes för Karlskronas befästande, och att äfven en hel ny plan för det sistnämnda arbetet borde uppgöras, innan nya summor dertill utgåfvos. Han hade 1868, när Platen lemnade sjöministerportföljen, äfven lemnat sin plats som expeditionschef och utnämnts till ordförande för Förvaltningen af sjöärendena; 1871 resignerade han äfven denna plats. Statsutskottets ordförande, som ifrade för beviljande af det begärda anslaget till Karlskronas befästande, beklagade i Andra kammaren att »chefen för sjöförvaltningen med tyngden af sin embetsställning och af det anseende för sakkunnighet, han i denna fråga måste ega, bidragit att förveckla uppfattningen», men kammarens flertal gillade Adlersparres skäl, och regeringsförslaget afslogs. Då offrade Adlersparre sin embetsmannaställning för sin riksdagsmannarätt och var sedan till sin död i statens tjänst oanvänd, med undantag af ett förordnande 1872 att förrätta generalmönstring med tredje båtsmansdistriktet. Han hade vid den af honom genomdrifna reduktionen af flottans befäl sjelf låtit öfverflytta sig till »flottans nya reservstat» och i denna 1868 blifvit utnämnd till kommendör. Af den k. Svärdsorden blef han deremot icke kommendör, och det gafs en tid, då de »höga vederbörande», hvilkas led han förut sjelf tillhört, sågo honom och hans verk med föga blida ögon. Också stred han manligen i riksdagen för fortbeståndet af sitt verk samt

vann en gång seger, innan nederlaget kom och flottans delning åter upphäfdes. Att Adlersparre stundom lät under striden hänföra sig af en rätt hänsynslös häftighet gjorde honom blott så mycket farligare, ty man visste att i honom ej fans svek, men äfven att han ej alltid kunde väga sina ord. Så kallade han t. ex. Karlskronas befästningsplan »en verklig babylonisk förbistring», så gaf han en motståndare till lifs, att »icke ett enda ord af hvad han här rört i hop är sanning», så yttrade han till motståndarne mot beviljande af politiska rättigheter åt judarne i Sverige: »det vore i sanning att segla under falsk flagg, att med kristendomens standar högt i topp ställa den gamle ormen till rors och styra en kurs rätt i strid mot kristna lärans klaraste och mest välsignelsebringande sanning». Men fick han genom sin kraft fiender, så fick han äfven vänner, och då fiendtligheten merendels var en öfvergående sinneströrelse hos män af olika åsigt, lemnade äfven den snart rum för rättvist erkännande. Bland kamrater, vare sig vid flottan eller inom riksdagen, möttes Adlersparre, striderna oaktadt, med den tillitsfulla vänskap, som hans redbara väsen, varma hjerta och fullkomliga brist på sjelfviskhet nödvändigt måste framkalla hos hvarje annan man af heder. Men sjelf kände Adlersparre djupt sina brister, långt mer än sina förtjenster. Hemkommen från en begrafning, der lofprisande ord talats om den döde, antecknade han därför, rätt ur sin själs innersta: »Om mig får vid grafven ingen-

ting annat sägas, än att han *icke* älskat och tjänat de sina, sitt folk och sin Gud så, som han kunnat och bort». Orden blefvo också sagda vid grafven. De teckna väl hans ödmjuka sinne. Häfden räknar honom bland de utkorade, bland dem, som ej sett på eget bästa, men kraftigt och ihärdigt verkat för allmänt väl; bland dem, som allvarligt sträfvat att ernå god insigt och sedan kraftigt verkat för att med denna göra gagn.

Adlersparre var af gammalt John Ericssons vän och föranledde 1866 utgifvandet af en bok om »John Ericsson och ett hundra af hans uppfinningar». Till Ericssons åsigter om sjöförsvarets materiel slöt sig Adlersparre varmt, och han följde med största uppmärksamhet den snart sagdt feberaktiga täflan mellan kanonen och pansaret, som nu i mer än halftannat årtionde pågått. I en utmärkt skrifven bok, »*Nutidens sjökrigsmateriel och Europas pansarflottor 1878*», framställde han förlidet år Europas mariner och vår tids sjökrigsmateriel samt de slutsatser med afseende på vårt eget sjöförsvär, hvartill erfarenheten ledt honom. Denna bok, hittills den enda i sitt slag och väl egnad som handbok i ämnet för både yrkesmän och riksdagsmän, har i vårt land mottagits med odeladt bifall och äfven utom landet vunnit förtjent erkännande.

Adlersparres penna var för öfrigt icke främmande för tidningspressen och hans språk alltid kärnfullt. I politik, i frågor rörande uppfostringsväsendet och öfriga humanitesfrågor var han en man med utpreglade åsigter, dem han ock älskade förfäkta.

Gift först 1848 med Heleodora Anckarsvärd, blef Adlersparre enkling 1867 och trädde 1868 i nytt äktenskap med Sophie Leijonhufvud. Den 16 Juni afled han i sitt hem i Stockholm och jordades den 21 å Galérvarfvets kyrkogård. Enka och barn sörjde vid hans bår, omgifna af den bortgångnes många vänner.

Aftonbladet för den 17 Juni.

En af hufvudstadens mest redbara, mest aktade och mest betrodda män, kommandören och riksdagsmannen **Axel Adlersparre**, har i går kl. $\frac{1}{2}$ 5 e. m. efter någon tids tilltagande sjuklighet lagt hand och hufvud till ro. Verksam och vaksam af naturen, har han hela sin lefnad igenom arbetat, tänkt och handlat och derunder ständigt skattat egen fördel ringa emot allmänt väl samt heder och rätt. Undersätsig och stark, med en kraftig, stundom hård och sträng, oftare af öfvertygelsens eld och känslans värma vibrerande stämma, gjorde han ständigt och synnerligast i riksförsamlingens allvarliga öfverläggningar intrycket af en man allt igenom, en riddersman efter våra dagars kraf och ett föredöme af fosterländsk heder och ära.

Då dödsbudet nyss kom till våra öron, sprang ögonblickligen för vår inre syn hans bild fram, der han enkel, flärdlös och bestämd reste sig i Andra kammarens sal och lade in sin mäktiga röst och sitt ofta dristiga ord i öfverläggningen. Han

väjde icke för någon eller något. Hans slag mån­de drabba regering och konungs råd eller makte­gande majoritet, derom bekymrade han sig föga, blott det mål, hvartill han syftade, var allom klart. Och han vann allas aktning, om ock någras parad med harm, därför att den väg han gick var öppen, ärlig och utan svek. »Jag vill icke sticka under stol med min åsigt i denna fråga», sade han i fjor — det var i plenum den 3 April, och saken gälde tillökning i flottans officerspersonal — såsom inledningsstrof till ett af sina uttalanden. Samma ord kunde sättas såsom motto öfver hela hans riksdagsmannaverksamhet, för att ej säga hela hans offentliga bana. Att han sjöng ut, tydligt och uppriktigt, var också den ena af grundvalarne för den allmänna aktning han njöt och hvilken icke minst betydelsefullt uppenbarade sig deri, att han år efter år och detta nästan utan afbrott stod främst på listan öfver Stockholms riksdagsmän, ej blott för den bokstafs skull, som började hans namn, utan för det röstetal, hvarmed han inkallades i riksförsamlingen. Den andra af dessa grundvalar var en annan egenskap, syskon till den förra, och hvilken icke ens det argaste öga eller den ifrigaste klanderhåg kunde fränkänna mannen, nämligen en orubblig ståndaktighet. Hade Adlersparre en gång uti en sak sagt ut sitt bestämda ord, så visste man hvar man hade honom. Frågan mån­de framträda å nyo efter år eller årtionden, den mån­de komma igen uppenbar eller för­klädd, Adlersparre visste sin ställning och sin

pligt, och han svek dem icke. Det var i sådana fall, som också den vaksamhet kom honom till pass, hvarom vi uti det föregående på tal om hans verksamhetslust vittnat. Karaktäristiska äro i detta hänseende slutorden till samma anförande, hvars begynnelse och uppslag vi här ofvan citerat. Sedan Adlersparre i nämnda anförande dels kritiserat det förelagda förslaget, dels hänvisat till ett sitt yrkande uti samma ärende tretton år förut, afgifver han i öfverensstämmelse dermed sitt votum och tillägger: »Jag kan icke vända mig allt efter som vinden blåser». — Han sjöng ut och han var pålitlig, det var hans heder, medan han lefde; det må också vara det yppersta ordet i hans eftermäle.

Såsom folkrepresentant har Adlersparre med kraft och sällspord sjelfständighet lagt in sitt ord i en mängd frågors utredning. Särskildt har han dock både såsom motionär och talare omfattat och verkat för allt, som haft betydelse för vårt försvarsväsendes ordnande. I detta stycke byggde han på den höga grundtanken, att hvarje välfräjdad man skulle vara skyldig att med sin egen person deltaga i fosterjordens försvar. Han hade sjelf på alla sina vägar handlat efter samma grundsats och stält sitt eget breda bröst i breschen, hvar än det gälde stora grundsatser, i tjensten eller i riksförsamlingen. Steg han härigenom på det förra området icke så högt, som man kunnat vänta, så vardt han så mycket mer aktad inom den senare.

Nya Dagligt Allehanda för den 17 Juni.

Inom riksdagen, hvilken kommandör Adlersparre alltsedan det nya statsskicket införde städse tillhört i egenskap af en af Stockholms stads representanter i Andra kammaren, har han under alla dessa år intagit ett utmärkt rum. En mera fosterlandsälskande och rättrådig personlighet kan vår nya representation ej uppvisa. Också var hans inflytande ingalunda obetydligt och det anseende han åtnjöt bland representanter af alla partiskiftningar stort. Han yttrade sig icke ofta, men med kraft och klarhet, framför allt i frågor, som rörde fosterlandets försvar, i hvilken angelägenhet han till sina stora praktiska insigter hade att lägga lika samvetsgranna som omfattande studier. I dessa frågor kunde hans nit någon gång flamma upp till låga, och han skonade då icke sina motståndares argument, sak samma om de härledde sig från de djupa ledens naiva indifferentism eller från motsatta åsikter på statsrådsbänken. Gentleman till hjerta och karaktär, var han emellertid äfven i sitt uppträdande alltid sådan. Sjelfva saken och hans egen personliga öfvertygelse var för honom allt, och ingenting kunde förmå honom att på sidan om dessa sära en motståndare. Hos hufvudstadens valmän, som nu få till uppgift att söka hans efterträdare, stod han också högt i gunst, och om någon trots den nuvarande riksdagsordningen skulle kunna anses så-

som »sjelfskrifven» ledamot, så var det visserligen kommandören Adlersparre. — — —

Ett bland de mest utmärkande dragen i kommandören Adlersparres skaplynne var en arbetsamhet, som med skäl kan kallas otrolig och som gick ända derhän, att han nekade sig de vanligaste nöjen och till och med behöflig hvila. Pligten höll den gamle sjömannen kär öfver allt annat. Hans lif kan liknas vid en sträng arbetsdag. Njute han nu mödans lön i den fridfulla hvilan och i ett af efterlevande äradt minne!

Öfriga i hufvudstaden utkommande dagliga tidningar hafva dels meddelat biografiska uppgifter om den af lidne, dels i korthet uttalat välvilliga omdömen om hans medborgerliga förtjenster; tvänne: *Dagens Nyheter* för den 18 och *Post-tidningen* för den 17 Juni, äfvensom *Göteborgs-posten* för den 24 Juni (i bref från signaturen »Göran»), hafva derjemte tillagt åtskilliga tadlande anmärkningar. Så erinras om Adlersparres »häftiga temperament», hans stundom »utmanande hållning» i kammaren o. s. v. Äfven förklaras att han icke var någon talare ex professo, ehuru hans anföranden alltid uppmärksam afhördes; att han sjelf hyste en orubblig tro på de idéer han förfäktade men sällan, vare sig som riksdagstalare eller stilist, lyckades att klart åskådliggöra dem för andra; att han icke älskade det bestående, m. m. Vidare anmärkes att han såsom chef å fregatten Norrköping vidtog åtgärder, afvikande från den fastställda instruktionen för besättningens öfning i vapenföring, hvilka, »för en mindre uppburen chef», skulle medfört ganska sträng påföljd, dels ock att Adlersparres utnämning till chef för sjöförsvarets kommandoexpedition väckt uppseende, emedan man visste att »de dermed föl-

jande skrifgöromålen, hvartill äfven fordrades stor detaljkännedom, icke vore hans (den erfarne *fartygschefens* och *ekipagemästarens!*) starka sida, men att han erhållit skickliga biträden, så att allt gått öfver förväntan väl». Slutligen omtalas att Adlersparre en gång, då han i kammaren uppträdde mot då varande krigsministern, tillskyndat denne obehag genom sin utmanande hållning, men att han sedan »erkände och ångrade sin öfverilning».

Att en politisk personlighet af Adlersparres oförställda karaktär skulle gå fri från anmärkningar, helst från politiska motståndares sida, har naturligtvis ej kunnat falla någon in. Derför borde ej heller dessa anmärkningar uteslutas från hans eftermäle, utan hafva här anförts till den kraft och verkan de kunna ega för den opartiske. För egen del vill Red:n blott anmärka, att det torde vara tvifvelaktigt hos hvem oklarheten förefunnits — läsaren eller författaren — då Adlersparres korta, rätt på sak gående framställningar förblifvit oförstädda; vidare att då ingen kunde mindre än Adlersparre lita på biträden, vore de än så skickliga, eller på andra öfverflytta eget ansvar, framgången af hans arbete i rikets tjänst väl får »med eller mot förväntan» tillskrifvas honom sjelf; slutligen att, om ock Adlersparre med skäl ångrat hvad han vid det bekanta uppträdandet mot krigsministern kunnat bryta mot *formen*, han med all visshet och ehuru det stod honom dyrt aldrig ångrade *syftet* med ett uppträdande, som haft det påpekade missgreppets rättande till påföljd och sålunda erkänt varit till fromma för fäderneslandet.

En allmännare uppmärksamhet än de här anförda anmärkningarna *) väckte de som förekommo i Posttid-

*) I bredd med anmärkningarna finner man erkännanden sådana som det följande af Göteborgspostens korrespondent: »De i hufvudstadstidningarne meddelade uppgifter rörande Adlersparre äro så fullständiga och *domen öfrer den bortgångne så rättvis och vacker*, att intet väsentligt är att tillägga, möjligen blott någon detalj».

ningen. Denna tidning hade nämligen, på tal om Adlersparres politiska karaktär, framhållit Aug. Blanche såsom typen för hans »naturliga meningsfränder» samt yttrat att Adlersparre, »genom att öppet och utan människofruktan kämpa för sin öfvertygelse», stundom kommit i skeft förhållande till förmän och kamrater. Med anledning häraf insändes ett genmäle, hvilket upptogs af tidningen med en välvillig förklaring. Genmälaren påpekar hurusom Adlersparres politiska bana stod i nära samband med representationsförändringen och att hans politiska meningsfränder voro att söka bland *regeringens* män, så länge dessa buro namn, sådana som en Gripenstedts, en v. Platens. Derefter tillägger genmälaren:

»Yttrandet om den skefva ställning till kamrater och förmän, hvori Adlersparre stundom skulle råkat derigenom, att han utan människofruktan kämpade för sina åsigter, påkallar intet försvar för Adlersparre, men väl för det öfvervägande stora antal kamrater, som i denna åsigternas fasthet och denna frånvaro af människofruktan skattade en af den bortgångnes största och ädlaste egenskaper, samt för de förmän, hvilka egde klokhet och storsinnet nog att tillgodogöra dessa egenskaper för fäderneslandets och tjenstens bästa. Det höga förtroende Adlersparre åtnjöt af det stora flertalet af sina kamrater och förmän bör därför rättvisligen framhållas i bredd med missförhållandet till *de få.*»

Hvad slutligen beträffar anmärkningen att Adlersparre icke skulle älskat »det bestående» så vore den riktig, om man med detta ord mente »*det stillastående.*» Den kärlek deremot, som yttrar sig i en allvarlig sträfvan att *bevara* genom att *fullkomna*, och genom att *bringa till utveckling det goda*, som ännu ligger bundet inom *bestående institutioner*, den skall aldrig kunna fränkännas honom. Man kan tryggt hänvisa till fjorton riksdagars protokoll för att bekräfta detta påstående. Här må blott anföras ett enda exempel: hans motioner för bevarings-

institutionens tidsenliga utveckling, hvilka, som bekant, bl. a. ledde till upphäfvande af friköpningsrätten.

En mängd landsortstidningar hafva meddelat nekrologer öfver den aflidne *); till och med en af hufvudstadens småtidningar hedrade hans minne med följande lilla vackra qvåde:

Axel Adlersparre.

Sof i ro, du ädle kämpe,
 Son utaf en fräjdad ätt!
 Vi på dig med fog tillämpe:
Riddersman på alla sätt,
 Ej till namnet rätt och slätt.

Ur landsortspressens skildringar anföras här de, hvilka syntes mest träffande:

Nerikes Allehanda för den 18 Juni.

Kommendör Axel Adlersparre är ej mer. Han afled i måndags eftermiddag i sitt hem i Stockholm vid 67 års ålder.

Det var gry i den mannen. Öländing till börd och brorson till den från 1809 bekante George Adlersparre, var han son till en förtroende- och oppositionsman, Ölandshöfdingen Axel Adlersparre.

— — — — —
 Han egnade sig åt sjön och gick som sekundlöjtnant till Medelhafvet 1837. Så tog han tjentledighet för att gå i utländsk sjötjenst. Sättet var något ovanligt. Den demokratiskt sinnade ynglingen lade bort sin löjtnantstitel och sitt välborna namn samt seglade inkognito i fulla fem

*) En Karlskronatidning har delvis aftryckt Posttidn:s uttalande.

år såsom simpel matros på amerikanska handels- och krigsfartyg. Återkommen till Sverige, blef han åter sjöofficer, erkändes såsom mycket duglig samt befordrades omsider 1864 till kommando-expeditionschef under grefve Platen såsom sjöminister, och 1868 blef Adlersparre ordförande i förvaltningen af sjöärendena.

I sistnämnda egenskap ansågs han af vissa vederbörande hafva skyldighet att inom riksdagen obetingadt understödja sjö- och krigsministrarne. — — — Adlersparres uppfattning var en annan. Såsom vald riksdagsman menade han sig under riksdagen i första rummet vara folkets ombud, böra taga vara på dess intressen och mot misshushållning skydda allmänna medel. — — — Då han fann sig stäld i valet mellan sin ordförandeplats i förvaltningen af sjöärendena och sina pligter som riksdagsman, föredrog han att hos K. M:t begära entledigande från ordförandeskapet, »hvilket ock genast bifölls». — — —

Skulle man af den förste Stockholmsriksdagsmannens ställning till partierna i kammaren sluta till »herr Stockholms» egen, komme man i bryderi, ty Adlersparre tillhörde icke centern och icke landtmannapartiet; han var dock från båda sidorna gerna sedd, och detta just på grund af sin kända sjelfständighet och sitt redbara väsen. Emellertid satte Stockholm kort derefter honom på samma bänk som tre af de herrar (Leijonhufvud, Bergström och Berg), hvilka voro statsråd, då Adlersparre »klämdes» till att nedlägga sitt kungliga

förtroendeuppdrag, och bland dessa tre fann man en Adlersparres frände, som på den tiden varit sjöminister och närmast torde ha föranlett hans afgang.

Adlersparre var John Ericssons vän och delade hans meningar om det orimliga uti att bortslösa medel på en »stor» flotta; men då det gälde att på förståndigt sätt stärka vårt försvar, var han villig dertill lemna betydande anslag. Mest intresserade han sig eljest vid riksdagen för humanitetsfrågor, särskildt undervisningsväsendet. Äfven i kommunen var han verksam. Bland Stockholms stadsfullmäktige intog han en framstående plats, och i styrelsen öfver Stockholms stads uppfostringsanstalter var han ordförande.

Huru ansedd han var, visar sig bäst deraf, att, ehuru han var en motståndare till byråkratiens öfvergrepp, erhöll han af sjelfva Stockholms valmanskår vid fyra riksdagsmannaval det högsta och vid det femte ett ganska högt röstetal.

Nu är han död; och det skall om honom vittnas att han var en kärnkarl och en karaktär, en man af ära och en man med hjerta.

Södermanlands läns tidning för den 25 Juni (*Bref från hufvudstaden*).

Kommendör Axel Adlersparres

bortgång ur tiden är veckans sorgligaste nyhet. Ingen, som i riksförsamlingen eller eljest ute i verlden såg den kraftigt och senigt byggda sjömannagestalten, kunde tro, att dödens matk gnagde

med framgång derinom. Ett mera ärligt och trofast hjerta har aldrig klappat i svensk barn. Bakom den vid första anblicken sträfva och kärfva ytan flöt ett helt haf af varma och ädla känslor. Man läse som bevis härpå hans, i kusinens Albano-Adlersparres »Anteckningar om bortgångna samtida» intagna, brevexling med skalden Vilhelm von Braun, en af Adlersparres bästa vänner sedan den gemensamma kadett-tiden. Man ser här, huru den unge sjöofficeren, midt under det han under antaget namn såsom simpel matros å amerikanska skepp praktiskt studerade sitt yrke, på det lifligaste intresserade sig för litteratur och konst, vetenskap och politik, för allt hvad ädelt och hugstort inom den svenska odlingen då knopades och slog ut i blom. — — Hans sjelfständighet var riksbekant, likasom det beteende, som vissa vederbörande 1871 ådagalade mot honom och som bland annat tog sig uttryck i hans förbigående vid utdelandet af svärdsordens kommandörskraschan. *Den »disgrace'n»* bar väl dock Axel Adlersparre lätt, ty han hörde ej till det slags folk, som finna sin glädje och gamman i yttre utmärkelser. — — — Då jag läste Axel Adlersparres död, runno mig genast i hågen ett par strofer ur Orvar Odds drapa vid fosterlandsvännen Thore Petrés död; de kunna i allo tillämpas vid Adlersparres bår:

.... När speljaktsmessigt meningarne krängde
För stundens vindkast, *hans*, i gången fast,

Lik skepp af eke, genom vågen sprängde
 Med öfvertygelsernas tackjernslast.
 Få egde Sverige, det allt färre eger
 Att värdigt ställa vid hans sida fram.
 »He was a man», som Shakspeares Hamlet säger:
Han var en man — se der hans lifsprogram!

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning för den 18 Juni.

Inom de korta yttre dragen af Axel Adlersparres lif inrymmas många märkliga lefnadsförhållanden, om hvilka måhända en eftertid kan erhålla närmare underrättelser, när den låsta anteckningsboken kan, såsom vi hoppas, öppnas för offentligheten.

Om hans karaktär må det korteligen sägas, att varmare än hans har intet hjerta klappat för fäderneslandets välfärd, trygghet och ära. För denna kärlek måste alla enskilda konsiderationer vika, så vida han i allt fall, med det sjelfständiga lynne, som var ett af hufvuddragen i hans karaktär, kunnat underkasta sig sådana. Sjöman till lif och själ brann han för ett starkt och kraftigt sjöförsvär, n. b. för ett sådant, som innebar verkligt försvar. Derför ifrade han för de pansarklädda monitorerna, klagande bittert öfver, att detta system i en senare tid öfvergifvits. För en man med sådana åsigter och sådant lynne fans

föga utsigt att uppehålla sig på den plats, han en gång intog, såsom den verkliga själen i sjöförsvarsdepartementet. Det sätt, hvarpå han derifrån undanträngdes, grämde honom djupt, men det hindrade honom aldrig att understödja *sådana* framställningar från regeringens sida, som afsågo både det ena eller andra försvarsverkets stärkande, när blott förslagen icke voro allt för omogna.

Ännu vid sista riksdagen ljöd ett par gånger hans kraftiga röst, lätt darrande af rörelse, med förebråelser mot dem, som han trodde sig finna taga fäderneslandets försvar allt för lätt. Dessa yttranden hafva i sjelfva verket varit hans svanesång.

Med honom har bortgått en riddare utan fruktan och tadel, en ädel och manlig kämpe för hvarje god fosterländsk bragd och en fiende till allt lågt och småsinnadt.

I den krans af lager, som hvarje fosterlandsvän, som kände honom, vill nedlägga på hans stoft, må den enskilda vänskapen äfven få knyta en blomma.

Hans minne är mannens, som sig ett godt namn förvärfvat.

Så tidningspressen. Några rader ur ett enskildt bref, som kom för sent att glädja honom, hvilken det var ämnadt, må såsom uttryck af förhållandet mellan Axel Adlersparre och hans kamrater afsluta dessa minnesblad:

N. 17 Juni 1879.

Broder Adlersparre!

— — — — —

»Många för mig dyrbara minnen mana mig att göra mig påmint hos dig, då du nu måst intaga sjuksängen.

De talrika kraftiga handtag du gifvit mig känner jag till en del, men anar på goda skäl att du gifvit mig flera, af hvilka jag endast känt verkningarna. Dina kärnfulla bref, alla rörande din tjänst och det land, du nitiskt och sjelfständigt egnat dina krafter, ditt lif, ha ofta utgjort och utgöra ännu för mig en upplysande och högst värdefull läsning. Min tjänstgöring vid . . . så väl som mina seglingar äro alla förenade med erinringar om huru din tid räckt till att leda och stödja, der pligten och känslan dig dertill manat. —

Mottag från mig, gamle vän, min hjertliga och uppriktiga tack för allt godt du gjort mig.

— — — — —

Högsinta, kraftiga naturer, med andar mäktiga och fria från människofruktan som din, manas allt jemt till strid. Du har stridt utan vankelmod och tvekan, der du skådat faran; segern har icke alltid blifvit din; hvar rätten varit, må ett Högre Väsen afgöra.» — — —

— — — — —

Gif akt!

Beprija lagom våra milda seder,
 Om de förrosta karakterens kraft,
 Om de bortfräta nordisk tro och heder
 Och späda ut vår andes näringssaft.
 Rätt ofta civilisationen glömmar,
 Att masken helst i mogen frukt sig gömmer.

Väl är det godt, att ej det finnes trälar
 Af jernhård våldsmans stränga herskarbud.
 Men om i stället lumpna krämarsjular
 sig böja lika lågt för Mammons gud,
 åt hvilken ära, rätt och sanning blifver
 det offer, som intresset föreskrifver;

Om fria män, förkrympta till pygméer,
 smått fjäska för ett snobbigt tidsfördrif
 och så till slut, blaserade rouéer,
 se tomt på innehåll sitt fjärlslif,
 som fram för minnets blickar endast ställer
 en näpen rad af bjefs och bagateller;

Om tänkesättet blir en flöjel bara,
 som hit och dit rörs af intressets ryck,
 men alltid visar, åt hvad håll en skara
 sin mening skiftar efter maktens nyck,
 ej drifven till ett lefnadsverks bekröning,
 men vunnen af materiel belöning:

Då vore frukten af den nya tiden
 uti sitt inre visst ej mycket värd.
 Nej, bättre vore stormen då och striden
 än qualmigt lugn och dådlös njutningsflärd.
 Gif akt! Det höfves oss då väl att pröfva
 hvad som oss brister och hvad vi behöfva.

Det tarvas oss ej blott förmögenheter
 och goda hufvun och talangers glans;
 nej, främst behöfves det *personligheter*
 med viljekraft, med klarhet och med sans,
 som med en storsint hug sin uppgift fästa
 ej i sitt eget, men i allmänt bästa.

Se upp till mannen, som frimodigt vågat
 sin välfärd för det som är rätt och sant,
 som, enkel, flärdfri, föga efterfrågat
 hvad som på ytan blott syns fint och grant,
 som ej af guld och ej af maktbud böjdes,
 ej själsförnedrats af, att han upphöjdes.

En sådan man är mot sin tids förskämning
 ett salt, ett motgift mot ett inmängdt gift.
 Hans andes närhet ger en högre stämning
 och manar starkt till vilja och bedrift.
 Ja, gömmas än hans stoft i grafven inne,
 så verkar mäktigt sedan dock hans minne.

O. S—n.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1879.

21:a årgången.

4:e häft.

Innehåll:

	Sid.
† AXEL ADLERSPARRE. (Med porträtt och skriftprof.)... I.	I.
Gif akt! Poem af O. S—n.	XXV.
23. Elisabeth Barret Browning, århundradets skaldinna. Af E.-N.	169.
24. Ytterligare om kvinnors deltagande i skolstyrelse och skolinspektion.....	198.

Med häftet följer tillägsbladet N:o 3 innehållande:

Några ord om klinisk behandling af kvinnosjukdomar å Stockholms stads allmänna sjukhus vid Sabbatsberg. Af "Husmoder".

Handarbetets Vänner. Årsberättelse för 1878.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

23. Elisabeth Barrett Browning,

århundradets skaldinna.

An inspired singer if there ever was one: all fire and air, her song and her soul alike devoted to liberty, aspiration, and ethereal love Priestess of the melody, heroism, and religion of the modern world. *E. C. Stedman* »Elisabeth Barrett Browning» (se *Victorian Poets*).

Elisabeth Barrett Brownings namn möter kanske här för första gången läsaren. Har han besökt Firenze, torde dock hända, att det lyst mot honom i guldbokstäfverna på en marmortafel öfver ingången till ett hus, om hvilket inskriften förtäljer, att der »lefde och dog Elisabeth Barrett Browning, som med en kedja af gyllene sånger sammanbundit Englands och Italiens folk». Och är han förtrogen med den yngre engelska bokverlden, har han ofta der sett det uttaladt med en hängifven vördnad, med något af den känsla, som kommer en att dämpa stämman på ett heligt rum.

Att E. B. Browning emellertid ännu hos oss är jämförelsevis okänd, har flere skäl. Ett är säkerligen det samma, som gör att Englands främsta romanförfattarinna, George Eliot, af vår läsande allmänhet blifvit så sent uppmärksammas. Bådas diktning tillhör delvis det tidsskede, då Englands yp-

perste, manlige romanförfattares arbeten i original eller öfversättning så helt upptogo den bildade europeiska världen, att håg ej blef öfrig vare sig att iakttaga gryende snillen, bland hvilka G. Eliot då var, eller att följa den engelska poesien, åt hvilken i Sverige särskildt aldrig egnats ett intresse ens jämförligt med det, som skänkts den engelska romanen, hvilken konstform ju är den för samtiden mest uttrycksfulla och mest anslående. Det är först på senare år man hos oss börjat inse, att äfven våra dagars England har betydande skalder, ehuru de säkerligen äro få, som *läst* Tennyson och Browning, om de än hört deras namn, hvilket kanske är ovisst hvad Hood, Procter, Buchanan, Rossetti, Morris, Swinburne m. fl. angår. Att då äfven E. B. Browning förblifvit obekant bör väcka dess mindre förvåning, som hon, i likhet med alla författare, hvilka brutit med häfdvunna konstformer, af sin samtid eller åtminstone af dess litterära granskning blef underskattad. Hon är nu död för snart 18 år sedan, tiden har hunnit upp henne, och full kritisk rättvisa vederfares henne, på samma gång som hon icke förlorat något af ungdomens kärlek, den ålder, hvars erkännande hon sjelf skattade högst. Det är ett bland de många vittnesbörden om den ungdomliga känslans säkra aning, att äfven herrar granskare nu förklara, att England i henne egt: »ej blott den största qvinliga skald detta land frambragt, utan den mest skaldebegåfvade af alla de qvinnor, hvilka under hvarje tid och i hvarje land diktat vare sig på klassiskt eller modernt tungomål»¹⁾.

¹⁾ Se E. C. Stedman: »Victorian poets». London 1877. Detta arbete af en amerikansk granskare har vunnit ett så stort vitsord af den engelska pressen, att en öfversättning af hans uppsats om E. B. Browning möjligen varit det bästa sättet att lära svenska läsare känna henne; hon är nämligen en af de fem stora representativa skalder under drottning Victorias tidevarf, som han egnar en särskild afhandling, medan de öfrige 134 manliga och qvinliga skalder (ej romanförfattare), hvilka tillhöra åren 1835—1875, behandlas gruppvis. Men då Stedmans skildring af E. B. Brownings skaldskap hos läsaren förutsätter noggrann kännedom af det samma och i synnerhet som dess rent estetiska sida

Om en skaldinna af denna nu mera obestridda storhet, torde äfven den läsande svenska allmänheten finna önskligt att erhålla någon kännedom.

I.

Redan vid ett första ögnande på E. B. Brownings dikter, framträder genast *ett* drag, det nämligen att hon gifvit sig sjelf i sin sång. Och ju mera en skalds dikter lefva af skaldens lif, dess mera betyder kännedomen af det senare för uppfattningen af de förra, både derför att i ett eller annat lifsförhållande vanligen den drifkraft innebor, som ger ett skaldskap dess säregna riktning, och derför, att skaldens sånger blifvit sköna ofta i alldeles samma mån, som han i dem oförbehållsamt sjungit ut sina djupaste erfarenheter som menniska. Båda delarne gälla i hög grad E. B. B., och vid hvarje försök att intränga i hennes diktnings egendomlighet, måste derför vägen gå genom hennes personliga lif.

Det är icke mycket af detta, som omedelbart kommit till samtidens kännedom. Troligen af grannlagenhetskäl mct hennes ännu lefvande make, som dessutom är den ende egaren af fullständigt material dertill, har i England, detta de omständliga biografiernas land, hittills ingen utförlig lefnadskildring öfver E. B. B. utkommit¹⁾. Det är derför endast knapphändiga, från spridda håll samlade uppgifter, som stå den skildrare till buds, hvilken icke hos läsaren kan vänta

hufvudsakligen behandlas, torde de, hos hvilka en dylik kännedom saknas, på en annan väg lättare föras till en inblick i detta skaldskaps betydelse. Denna uppsats, till sina grunddrag färdig innan Stedmans bok utkommit, har derför fullföljts enligt den ursprungliga planen, hvarvid Stedmans omdömen emellertid varit af stort värde och derför i det följande komma att angifvas, der de tjänat som ledning.

¹⁾ Af E. B. Brownings omfattande brefvexling är (1877) utgifvet: Letters to R. H. Horne, 2 vol.

kännedom åtminstone om E. B. B:s förnämsta arbete »Aurora Leigh», och således genom hänvisningar till detta verk kan låta skaldinnan själf berätta, väl icke sina yttre öden, men hufvudragen af sin inre utveckling. Bristen på biografiskt stoff nödgar oss emellertid att stundom gå den litterära kännedomen i förväg, genom en och annan hänvisning till nyssnämnda arbete.

Elisabeth Barrett föddes 1809. Hennes barndom och första ungdom förflöto till större delen på Hope End nära Ledbury i Herefordshire, i ett landligt hem, lika utmärkt genom rikedom som naturskönhet. Hennes dikter vittna om en lycklig barndom med glada lekar och outtröttliga vandringar i hemmets omgifningar. Dessa erhöilo en särskild fågning genom de närbelägna Malvern Hills, en af de få ansatserna till bergsbygd i det enformiga, engelska slättlandet. I en dikt, hvars spridda drag här sammanföras, säger hon: »grönskande fager var min barndoms bygd, med dalar, der äppleblommorna strödde sin snö och hjordarne betade på blomrika ängar, skuggade af kullar, längs hvilka löfrika skogar klättrade upp till de soliga topparne. Trädens grönska flätade sig samman till tätta väggar, innanför hvilka foglar jublade, ostörda äfven när jag trängde genom de blommande snåren på mina upptäcktsfärder, under hvilka mina tankar flögo från Rolands skogsbedrifter till Chaucers skogsidyller, från dryaderna till elfvorna och från eremitlegender till sagorna om den sofvande prinsessan eller Aladdins äfventyr. Rundt omkring stodo kullarne slutna till hvarandra, som syskon bedjande kring samma fadersknä, och högt öfver dem drogs blicken till Malverns blånande berg». I dessa naturintryck växte det inbillningsrika barnet upp, »der lefde jag», säger hon i en annan dikt, »ett lif som blommornas och biens, samt lärde af solen den glädje den lär hela naturen». Dessa intryck stannade alltid i hennes sinne, som en ljuskälla under mörkare tider, och gäfvö hennes diktning många af dess

friskaste färger, minnen från detta tidiga samlif med en älskad natur, hvilket ger förtrolighet med dess intryck och kärlekens snabba blick för dess skiftningar. Ett anmärkningsvärdt drag i ofvan anförda skildring är att minnena från bokverlden tidigt blandade sig med naturintrycken, och att den yttre världen för barnets drömmande blick vardt bakgrunden för menskliga eller menniskoliknande gestalter; att hon ej ombildade naturen till en sagoverld, men frammanade sagoverldens personligheter för att befolka naturen: ett drag, som senare präglar hennes diktning.

Hennes föräldrar gäfvu henne icke blott en varm utan en förstående kärlek, och särskildt hennes far, en begåfvad, mångsidigt bildad köpman, omfattade henne med en ömhet, som hon i rikt mått återgäldade. Med stolthet iakttog han de ovanliga anlag, hon redan i sina spädaste år røjde, samt gaf dem hvarje tillfälle till utbildning. Han ledde sjelf delvis hennes studier, i synnerhet följde han med uppmärksamhet hennes redan vid sju år började rimmerier. Barnets begär efter kunskap var gränslöst ända från medvetandets första vaknande; ingen sökte heller begränsa det. Hon var redan vid nio år förtrogen med Homer jämte många andra skalde- och sagoverk. Med hvilken lidelse hon lefde sig in i dikten, derom talar Aurora Leigh i hennes namn: huru en ny bok endast genom väntans glädje höll henne vaken, huru hon kastade sig »soul-forward, headlong» i böckernas djup, »läsande alla böcker goda eller dåliga, men alltid från villfarelse till villfarelse förd närmare sanningens medelpunkt». I synnerhet har hon liffulit skildrat det intryck skalderna på henne gjorde, lika häftigt skakande som jordens bäfvan, »då den remnar för de ur dess inre frambrutande eldmassorna». Men hon stannade ej som flertalet poetiskt begåfvade qvinnor vid den läsning, som ensidigt när inbillningen; hon *läste* visserligen allt, men hon *studerade* äfven grundligt och deribland ännen, som den

tiden voro mindre vanliga i den engelska qvinnouppfostran än nu, såsom filosofi, latin och grekiska, jemte de franska, tyska, spanska och italienska språken; hon blef småningom förtrogen med dessa olika litteraturers tänkare lika väl som diktare. Grekiskan förblef alltid hennes älsklingsstudium, i hvilket hon under några af sina ungdomsår hade den framstående hellenisten Boyd's ledning. Hon egde i denne lärare äfven en vän, för hvars af blindhet fördystrade lif hennes finkänsliga sympati var det rikaste glädjeämnet, isynnerhet under de tider hon för honom läste de grekiske författarne. I hennes dikt »Wine of Cyprus» har hon gifvit en fängslande bild af dessa »långa morgontimmar, då med grekiskans rytmiskt flödande välljud blandades det från de närbelägna bergen ljudande pinglet af hjordarnes klockor, då kullarnes friska grönska lockade mig genom det öppna fönstret, men jag vände mig från allt detta till den vän, hvars ögon ej kunde se» och till skalderne »desse odödlige bärare af det vin, som läskar själen». Nästan hvarje stort namn den grekiska litteraturen eger, till och med kyrkofäderna, framkallas af nämnda dikt bland minnena från dessa timmar, till hvilka äfven hörde utbytet af den lärde mannens mognade uppfattning mot den unga flickans liffullare intryck, då »deras olika meningar stundom trasslades, men reddes ut så varligt, att aldrig en tråd brast». Detta grundliga, mångsidigt uppfostrande studium blef af alla yttre förutsättningar till E. B. B:s skaldskap den mest betydelsefulla.

Men icke blott de klassiske författarne voro bestämmande för hennes utveckling. Sedan hennes älskade Shakespeares tidevarf, — om hvilket hon sjelf yttrat »att det var så fullt af skalder, som sommardagarne af foglar; att från den första näktergalsdrillen i Eden intill dess hade aldrig ett sådant jubel tonat, aldrig förr eller senare så många verkliga skalder samtidigt diktat så sann poesi» — hade engelska vitterheten

icke egt en skaldeflock lik den, som under hennes egen barn-
 dom och ungdom fyllde England och Europa med odödliga
 sånger. Hvarje år frambragte diktverk, mötta än med jubel
 och än med afsky, men aldrig med likgiltighet; de poetiska
 frågorna voro af dagens mest brännande, och skaldernas nya
 arbeten bland årets händelser. E. B. B. uppväxte sålunda
 under känslan af skaldskapets stora betydelse; hennes inbill-
 ning närdes af de friska intrycken från Wordsworth, Coleridge,
 Southey; medan Scott, Byron och Moore, Keats och Shelley
 under hennes barndom och första ungdom diktade sina främsta
 verk; Lamb, Procter, Hood, Landor, Leigh Hunt, Mrs Hemans
 och många andra skalter af båda könen egde redan då ett
 vunnet eller ett gryende rykte. Frågar man derföre, hvilka
 de idealer voro, som fyllde den unga Elisabeth Barretts
 själ, hvad de drömmar inneburit, dem hennes längtan helst ville
 se förverkligade, blir svaret lätt; under nyssnämnda förhållanden
 måste en natur, sjelf djupt poetiskt anlagd, i skaldekallet 'se
 lifvets högsta uppgift, idealet af lycka. Man kan säkerligen
 i Aurora Leigh's första sinnesriktning se en bild af hennes
 författarinnas under detta tidskede, då hemmets och kärlekens
 sällhet syntes trång, jämförd med hänförelsen att pröfva den
 nu medvetna skaldegåfvan, att öfverlåta sig åt de verldsfam-
 nande förhoppningar, som tron på dennas jättekrafter ingåfvo.
 E. B. B. har omedelbart i några smärre dikter, liksom medel-
 bart i »Aurora Leigh» återkallat minnet af denna hennes första
 kärleks tid, på samma gång som hon der granskar alla unga
 skalders svaghets synder: den oftast upparbetade och tama
 lidelse, som stannar vid förkloka omsägningar af andra
 skalders ingifvelser, den osjelfständiga härmningen äfven
 af föregångarnes poetiska former, de starka orden för
 ett svagt intryck och den öfvermodiga tron, att sånggudinnan
 slösade sina gåfvor, så snart hon blef nog ljudligt åkallad.
 E. B. B. har dermed kännetecknat felen hos sina egna först-

lingsdikter, hvilkas svaghet hon sjelf säger att inga omarbetningar minskat. Till hennes 17:de år hade hennes far nästan ensam varit hvad hon i en tillegnan kallar honom: *my critic and my public*; men 1826 utgaf hon *An essay on mind and other poems*; 1833 *Prometheus bound and miscellaneous poems* samt 1838 *The Seraphim and other poems* — hvilka alla tillhöra hennes poetiska skolålder. Aeschylus var den af Greklands sorgespeldiktare, som djupast gripit henne, härom vittnar dels öfversättningen af hans Prometheus och dels »The Seraphim», der Stedman finner återklangen af Aeschylus lika tydlig i det mystiska dramats himlakörer, som Platos, Bacons och andre tänkares inverkan på den metafysiska dikten »*Essay on mind*». Om behandlingen af ämnena är osjelfständig, röjer valet af desamma deremot en hos en ung flicka sällsynt poetisk riktning, som ej ensamt kan härledas ur den tidigaste ungdomens böjelse att finna sig väl i grubblet på de lifvets frågor, som, obesvarade, blifva en senare ålders förtviflan. Den nyssnämnda öfversättningen kallar Stedman »ett beundransvärdt arbete af en ung qvinna, med lika stora förtjenster, som den egde fel; den omarbetning E. B. B. senare gjort för att, enligt egna ord, genom allvarliga bemödanden försona en ungdomssynd, har en mästaress eld och styrka». Elisabeth Barretts trägna studier och poetiska arbeten hade så uteslutande upptagit henne både på landet och under de tider hon med sin familj vistats i staden, att hon redan hunnit 24 år innan hon började delta i ett inskränktare sällskapslif inom Londons litterära kretsar, den tiden mer än vanligt rika på framstående personligheter, bland hvilka Elisabeth Barrett vann vänner för lifstiden. Det intresse hvarmed hennes rykte som ung skaldinna omgaf henne, ökades genom hennes yttre företeelse, som syntes vara en förkroppsligad poesi. Från denna tid ger Miss Mitford i sina »*Recollections of a literary life*» en skildring af Elisabeth

Barrett som »synnerligen intagande; en fin gestalt med ett ovanligt uttrycksfullt anlete, kring hvilket svarta lockar böljade; stora, innerliga ögon, skuggade af långa ögonhår, och ett leende som en solstråles. Hennes utseende var så ungdomligt, att jag knappast kunde tro mig se Aeschylus' öfversättarinna. I umgänget gjorde behag i hennes väsen och samtal, hennes lifliga lynne, hennes tusen andra älskvärda egenskaper ett sådant intryck, att man nästan glömde hennes lärdom och snille för känslan af, att hon helt enkelt var den mest intagande qvinna, man någonsin träffat. Jag njöt ofta af hennes sällskap, och trots skilnaden i år fattade vi för hvarandra en förtrolig vänskap, underhållen genom en länge regelbunden brev-vexling; äfven hennes bref voro just, hvad bref böra vara: den skrifvandes samtal satta på papperet». Äfven enligt andra samtidas omdöme förlorade E. B. B:s väsen aldrig denna anspråkslöshet, som icke påtvingade någon minnet af den ryktbara, utan endast gaf intrycket af den goda qvinnan, hvilken i sin sjelfförgättna, blygsamma enkelhet egde qvar sitt umgänges förnämsta behag, sedan af de yttre — att dömma efter senare porträtt — föga mer var qvar i det tärda, oregelbundna anletet, än de underbara, mörka ögonen och den andens klarhet, som hvilade öfver dragen och strålade med ett sällsynt ljus från pannan. E. B. B:s diktning ger samma intryck af anspråkslöshet; den röjer aldrig den ömhet om jaget, den sjelfspegling, den »culte du pose», från hvilket andra författarinnor — och författare — ej alltid kunna fritagas.

II.

År 1837 framträdde hos E. Barrett det anlag för lungsot, som redan förut försvagat hennes krafter, i en svår bröstsjukdom, hvilken för alltid bröt hennes helsa. När hon blifvit något återställd, råddes hon, att af hafsluften hemta kraf-

ter och reste derfor 1839 till Torquay med en bror, den käraste af hennes många syskon. Der träffades hon af den sorgen, att brodern drunknade under segling i sjelfva hamnen och inför hennes egna ögon. Detta slag kastade henne ånyo på sjukbädden och några år förflöto, innan hon kunde återföras till sitt föräldrahem i London. Hennes helsa var nu så försvagad, att hon under de följande åren tvangs till en klosterlik ensamhet, vid hvilken äfven hennes skakade själ fann sig bäst. De få förtrogna vänner, som erhöillo tillstånd att besöka henne, funno henne oftast på en hvilsoffa, der hennes lilla, aftärda gestalt nästan doldes af de många omhöljerna och halfmörkret i det stora rummet, som var fylldt af blommor, konstsaker och allt hvad ömheten kunnat uttänka för att göra denna instängda tillvaro uthärdlig. Hon har tecknat sitt dystra sjuklingslif i den ryktbara »med Landseers pensel målade» dikten till sin hund, af hvars trohet hon der ger en älsklig bild. Miss Mitford berättar, att hon, som ofta under denna tid reste flera mil blott för ett kort besök hos Elisabeth Barrett, alltid fann henne »läsande hvarje läs-värd bok på nästan hvarje språk, hvarjemte hon med hjerta och själ hängaf sig åt poesien, hvars prestinna hon syntes född att vara». Oaktadt läkarnes förbud återvände hon till sina allvarsamma studier, i hvilka hon, genom befrielsen från allt tidsödande sällskapslif, trots ohelsan kunde göra snabba och nya förvärf. Nu stannade hon ej hos sine romerske och grekiske författare: hon lärde sig hebräiska för att läsa gamla testamentet på grundspråket, hon fördjupade sig i filosofiska studier och fann i arbetet det bästa medel mot sorgens och ohelsans inflytande.

Från 1839 kan man räkna det andra skedet af hennes diktning. Hennes tidigare poesi uppenbarade ett visserligen rikt inre lif, men ett, hvari inbillningen öfvervägande närdes af andra kapelser; under det att hennes yttre tillvaro icke erbjöd

några intryck, i liflighet jämförliga med dem böckerna gåfvo. Hennes växande tankeinhåll sökte i andras former ett uttryck för den öfverströmmande kraft, som ännu ej hunnit skapa sig ett eget, och som just till följd af sin liffullhet icke ännu egde den jemnvigt, som kunnat medföra en värdig behandling af lånet från de stora sångarne. Men hennes starka egendomlighet räddade henne deremot från att stanna i någon älskad mästaress former och sålunda förlora sitt snilles säregna art. Af gästbudsglädjen samman med alla tiders största andar vann hon alltjemt ny kraft för sin skaldeflykt. Då en medelmåttig begåfning under en förskola som hennes skulle tonat bort som en matt efterklang, blef hennes sång allt fulltonigare, tills man slutligen hörde den renad och fri från hvarje annat inflytande, än det bildningen öfvar på hvar skald, som ej förblir blott naturpoet. Redan den 1839 utgifna diktsamlingen *The Romaunt of the page and other poems* vittnar om ett stort framsteg. Det troligen genom Walter Scott framkallade studiet af den engelska balladdiktningen har åt dessa dikter medfört en ökad fasthet och klarhet i formen, på samma gång som innehållets sällsynta fägring röjer en sig allt mera utpräglade diktarande. Det är blott ett djupare personligt själslif, som fattats för att ge denna sång vingar.

Den fick dem genom sorgen. Den tid, hon genomlefde närmast efter broderns död, då det kroppsliga lidandet nästan glömdes under andens brottning med lifvets och dödens outgrundliga gåtor — en kamp, som fyllde hennes ensliga dagar och sömnlösa nätter — förde en ny och djup ström in i hennes diktning. Då hon, som under flere år offentliggjort föga mer än några fina studier öfver grekiska och engelska författare i *Athenæum*, för 1842¹⁾ 1844 utgaf den första full-

¹⁾ Utgifna 1863 under titeln *Greek Christian Poets and English Poets*. Den åttonde fullständiga upplagan af E. B. B:s *Poetical Works* utgafs 1870 och utgör 5 band.

ständiga samlingen af sina tidigare dikter, der äfven många nya framträdde och främst bland dessa *A drama of the Exil*, fann man att ungdomsdikterna, trots alla fel, varit dels förarbeten och dels förbud till ett verkligt skaldskap. Vid denna diktsamling, som framkallade en med hänförelse skriven uppsats i Europas främsta litteraturtidskrift, *Revue des deux Mondes* — af hvilken ett erkännande är nog för att skänka rykte — och som i Amerika liksom i England gjorde Elisabeth Barretts namn till ett »household word», vilja vi dröja något. Afsigten är ej att uppräknas och känneteckna dess innehåll, hvilket vore betydelselöst, då dikterne icke antagas kända och utrymmet ej medger att prof anföras; än mindre kan en öfversigt af E. B. B:s diktarlyne i dess helhet vinnas genom andra än de verk, i hvilka det nått sin höjd. Men en antydning om hvilka de grundkrafter äro, som redan nu framträdde på ett sätt, så mäktigt att det ingaf de lifligaste önskningsar att de skulle nå sin fulla utveckling, torde här böra lemnas.

Hvad som först och främst kännetecknar E. Barretts skaldskap, sådant det i omnämnda diktsamling ter sig, är detta: att hon är *skald* och alltid varit det, till skilnad från dem, om hvilka det blifvit sagdt att de »varda skalder genom att dikta» och från dem, som dikta outtröttligt utan att någonsin blifva skalder.

E. B. B. är född skald, ty poesien var alltid hennes själs omedelbaraste och fullkomligaste uttryck; hon var så danad, att från den djupaste känsla till det lättaste intryck, allt lika nödvändigt hade dikten till följd, som blodets strömning i hjertat återverkar i pulsslagen. För en sådan natur blir poesien icke ett nöje på lediga stunder, som kan bortläggas och återtagas efter ro och lägenhet; den blir lifvets lif, den lidelse, som bestämmer personlighetens öde. Till detta

hennes skaldelynnes snabba och djupa känslighet, kom den, som redan hennes kön gifvit henne. Intryck, hvilka på vanliga människor verka som en ytlig beröring, genom-bäfvä dylika andliga organismer som elektriska stötar; tankar, hvilka för andras inre syn långsamt breda en strimma af dager, äro för dessa blixtrar, som komma fästet att remna och utgjuta all himlens klarhet; lidanden, för gröfre naturer som en rispa i huden, äro för dem sår, hvaraf de förblöda; fröjder, som ge trögare sinnen en känsla af välbehag, fylla deras med aningar om gudarnes sällhet. En skaldenatur af detta slag är oftast lyrisk och vanligen så uteslutande, att äfven när de pröfva andra diktarter, det lyriska elementet är det som åt dikterna ger den egentliga skönheten. E. B. B:s poesi eger också sin styrka i den lyriska hänförelsen, men denna lika väl som hvarje annan styrka hade sin motsvarande svaghet, sin oskiljaktiga skugga. Den »heliga yra», hvarpå redan grekerne igenkände skaldskapet, och som bär i sig hemligheten af lyrikerns kraft, bär ock i sig hans särskilda frestelse. För en skald, som medfödt eger och vidare har utbildat konstnärsväldet öfver formen, ligger faran närmast i att underskatta innehållet för det lyriska utbrottets rent språkliga skönhet; för en skald, som saknar det formella mästerskapet, är frestelsen motsatt, och fallenheten vanligen den, att till poetisk regel upphöja sin egen böjelse att ge det inre lifvet diktens form, oberoende af om denna konstnärligt smält samman dermed eller icke. Detta fel var E. B. B:s. Hennes stora lätthet att uttrycka sig i bunden form, var icke följd af en jämförlig makt af *skön* form ehuru hennes framstormande känsla ej, som man kunnat tro, otålig ilade förbi arbetet att hugga och slipa språket till ett fulländadt uttrycksmedel. Den obestämbara, fina gräns, hvilken skiljer den af lyrikens väsen betingade hängifvenheten åt stämningen, från den hejdlösa öfverlåtenhet, som bryter genom äf-

ven berättigade hinder, öfverskrides ofta af E. B. B. Hennes ej blott ur anlagen framgångna utan genom begrundande vunna romantiska åsigt, att i poesien det, som man vill uttrycka, är oändligt höjdt öfver uttrycksmedlet, gjorde henne oemottaglig för rättelse häri. Granskarne, som ensidigt uppehölo sig vid besynnerligheten i hennes språk, felen i rim och meter samt uttryckens oklarhet, utan medgifter åt ett egendomligt snilles rätt till egendomliga uttrycksmedel, ansågos af henne som kämpar för åldrade, orkeslösa konstteorier. Hvarken böjelse eller tvång kom henne att lyssna till de råd, hvilka, om hon följt dem, skulle åt hennes skaldskap förlänat mera af det krafternas jemnmått, som brottningen med och segern öfver formella svårigheter skänker. Hennes lyckliga lefnadsställning gjorde henne oberoende af den rent yttre, litterära framgången; att hon senare fattat detta som ett hinder för sin utveckling, derom vittnar att hon i »Aurora Leigh» ställer den unga skaldinnan fattig och hänvisad till sig sjelf i den litterära täflans trängsel; ett drag, som troligen icke är betydelselöst för E. B. B:s uppfattning af den en diktargåfva mest stärkande uppfostran.

Deremot egde E. B. B., liksom sin hjeltinna, en mångsidig och grundlig bildnings oskattbara styrka. Den rädde henne från att äfven i de mest oklara dikter nedsjunka till ett tanketomt känslösommel; den gjorde, att hon i sin inbillnings färder sällan visar det oroliga flaxande, som röjer en flykt högre än vingarne bära. Genom hennes omfattande tanke- och bildningsområde hade hennes fantasi vunnit en vidd, som saknas i de flesta qvinnors inbillning; sina kunskaper hade hon inhämtat på ett sätt, så fritt från lärdomspedanteri och skoldoktriner, att de i hennes diktning återgifvas med hela den omedelbara friskheten af ett naturintryck. Ingen annan qvinlig skald har egt ett så rikt och på samma gång rörligt kunskapsstoff,

bland hvars tillgångar hennes sångmö, med den säkerhet som tillhör barnen i huset, hemtade de bilder och ingifvelser, som äro alla skalders obestridda egendom, hvilka åt sig vunnit en hemvist i vetandets verld. Då flertalet qvinliga diktverk genast röja allt hvad författarinnorna veta, och derjemte att detta allt är snart uttömdt, inger E. B. B:s diktning deremot vissheten att hon vet många gånger mer än hon uttalar, att det är en outtömlig skatt ur hvilken hon väljer de liknelser och hänsyftningar hon strör på sin tankes väg. Här finnes ej den qvinligt rädda tvekan att gripa miste, det osäkra trefvandet af fruktan att stöta mot en mur, oron att genom öfverflödiga utgifter ena gången, stå tomhändt den andra. Denna eganderättens sjelfkänsla ger E. B. B:s diktning en af de egenskaper hvarigenom den manliga bildningen plägar röja sig i dikten, i synnerhet som hennes bildnings art är klassisk, hellenisk framförallt. På denna senare omständighet beror ej blott mycket af nyssnämnda yttre drag i E. B. B:s diktning; dess verldsåsigt har deraf fått sin prägel och dess egendomlighet, sjelfva dess lifskraft kan i väsentlig mån härledas ur denna förutsättning.

III.

Den helleniska bildningens inflytande på E. B. B:s diktning var icke omedelbart formelt. Hennes skaldepersönlighet var för modern, för subjektiv och ensidigt lyrisk, för att den objektiva, upphöjda ro, den genomskinliga enkelhet, den måtta och den harmoni mellan innehåll och form, som tillhör det grekiska idealet af skön konst, af henne skulle vare sig blifva eftersträfvadt eller hafva kunnat uppnås; det öfvade på henne icke frändskapens utan motsatsens tilldragning. Hon skattade högt

den antika konstens klarhet, dess formkärlek, som i sjelfva det konstnärliga skapandet kände en lycka, och detta förstående af antikens väsen gjorde Tennyson och Keats till hennes älsklingsskaldler bland samtida diktare, men hon var icke, som Keats, en född hellen, så helt, så ovilkorligt, så gudagladt hängifven sinneverldens skönhet, att hennes dikt med denna smälte samman i en ouplöslig omfamning.

Men dock fans djupt grundad hos E. B. B., som hos hvarje sann skald, den hellenism, som af somliga kallas humanitet, af andra hedendom. Ty skalden känner starkast *menniskans* höghet och skönhet, fattar hennes samband med sinneverlden ej som en olycka, utan som ett lyckligt vilkor för hennes tidliga tillvaro, ser i hennes njutande af dess herrligheter ej en synd utan en rätt, ohämmad af andra lagar än dem genom hvilka naturen sjelf häfdar helsans, måttans och skönhetens bud. Hela naturlifvet och dess blomma: människan, ter sig för denna åskådning i lagbundet, organiskt sammanhang, i ursprunglig och oförstörbar fågring; det behöfver ingen annan helgd än tillvarons, dess drifter äro i sig sjelfva goda och sköna, och äfven sedan kristendomens dualism mellan människans sinliga och andliga natur öppnat det djupa svalget, springes det öfver af diktens och konstens glada aning om enheten. Denna antikens harmoniska syn på lifvet frigör vanligen E. B. B:s poesi från den ensidiga känslsamhet, som hennes djupa sjäslif der annars kunde gjort öfvervägande, och håller den mystik, med hvilken hennes religiösa uppfattning var blandad, städse frisk samt ledd mot dagern, aldrig mot mörkret. Den kärlek, med hvilken hon åter och åter kastar sig i den helleniska litteraturens »vinfärgade» haf, och hvilken kommer henne att dels omedelbart genom öfversättning, dels medelbart leda sin egen sångs strömdrag genom denna litteraturens klara flöden, gifver främst af allt hennes diktning glädje, styrka, lifsmod. Det största hindret för de fleste qvinnors utveckling, till hvad

slag af konstnärskap det vara må, det nämligen att de sällan fritt — hvilket ej betyder tygellöst — mångsidigt och kraftigt kunna lefva det verkliga lifvet, att de oftast sakna de stora och djupa intrycken från flera samfundsområden, från en mängd mänskliga erfarenheter, gör sig sjelfklart gällande äfven i det andra skedet af E. B. B:s poesi, och ökades genom hennes mångåriga sjuklighet. Men om de omedelbara lifsintrycken i någon mån kunna ersättas, skedde det för henne genom hennes eldiga tillegnelse af de lifsverkligheter böckerna framtröllade, och framförallt derigenom att hon lefde sig in i den verld af kraftig naturlighet, som den grekiska litteraturen öppnar. Der ingafs henne, i och med känslan af naturens renhet, den frihet från qvinlig sipphet, som gör att hon på manligt sätt kallar allt vid dess rätta namn och framställer allt i dess ohöljda liffullhet. Städse viss att tingens eget väsen innehåller poesien, och att denna ej behöfver inläggas genom tvångsåtgärder, fostrar hon icke sina intryck till tamhet; hon tror sig ej öka naturens skärhet genom att bleka dess färger, hon anser sig ej göra dikten andlig genom att göra den omenskelig. Härigenom förlorade hon någre beundrare af fikonalöfsetetikens skola, men blef, hvad få qvinnor varit, en skald för män lika väl som för qvinnor.

E. B. B:s humanitet låg emellertid djupare än antikens; hennes naturkänsla egde medvetet hvad den helleniska naturdyrkan anat, de helleniske tänkarne förebådat; detta, som drömde i Hellas konst, som vaknadt blickar ur det blida vemodet i några af dennas skönaste marmoranleten. E. B. B:s naturåskådning hvilade visserligen på den hedniska känslan af naturens frändskap med det gudomliga, men det gudomliga var för henne den personlige Guden, enheten af naturens mångfald och dock lefvande sitt eget lif utom denna; med sin ande närvarande i allt och derigenom görande hvarje naturlifvets form helig. E. B. B:s verldsåskådning närmade sig,

men föll aldrig helt samman med en panteistisk naturdyrkan. Guds högsta uppenbarelse var för henne menniskoanden, men »hvarken sten eller träd kunde röra människans sinne, om de icke vore af samma väsen som hon sjelf, en del af hennes själ», säger hon. Hennes poesi ställer alltid naturen i gemenskap med människan, ej så, att hon likt Shelley ombildar naturen till mänskliga gestalter, utan så, att hon inordnar den under menniskoandens yttringar och ger den en innerlig samkänsla med dessa. Genom tron på människans gudomliga natur fick hvarje människa för henne ett värde, som greken blott tillerkände den sköna och visa människan; genom samma tro gaf hon den »naturliga människan» den höghet, som teologien från tager henne. »God is there full in nature» säger hon om födelsen; Guds väsen ler i barnets leende, bor i den kärlek, som drager mannens och kvinnans hjertan till hvarandra, blickar ur moderns ögon, lefver i hjeltemodet, i sjelfupppoffringen, i arbetet, i ungdomens lifsglädje, i folkens frihetssträfvanden, hvilka »skälfva af Guds eget lif»; »människans sanna mått är en engels» och hennes väsens krafter äro outtömliga. »Hvarje man har i sig möjligheten af en hjelte»; hvarje sanningssökare i »naturens eget ljus» en ledning till sanningen; »konsten klättrar barnalikt upp till Gud fadersknä», och »skaldens vingslag träffa himlens portar». Enligt henne utvecklas natur- och menniskolifvet »gradvis från det naturliga till det andliga», ur ett oförstörbart gudomligt anlag efter en lagbunden plan, till likhet med sin eviga urbild, af hvilken allt jordiskt är sinnebild. I detta afseende röjer hon likhet med Swedenborg, af hvilkens mystik Stedman anser henne i viss mån påverkad, men hos E. B. B. fins ej spår af Swedenborgs poesifattiga »hieroglyf-grammatik», som Emerson kallar hans korrespondenslära; hos henne är denna tanke endast skaldens aning: att lifvet är skuggan af evighetens gestalt. Skalden — icke presten, icke tänkaren —

var enligt henne den, som främst »skulle gifva menskelig mening åt dessa jordiska sinnebilder».

Hvarje dikt, hvarje konstskapelse är i Guds hägn, så att ej en bokstaf deraf förgås, förr än »it does touch and teach His world's deep heart» och skaldens, konstnärens, tänkarens arbete är städse *religion*, ett andens samlif med dess ursprung. Detta samlif, som på jorden fortsätter en föruttillvaro, skall i evighet stegras och allt jordiskt skönt, godt och sant, — lidelsen lika väl som heligheten, konsten framförallt — äro medel att på en gång egga och stilla vår längtan efter fullkomligheten, en längtan som aldrig får somna och aldrig förtvifla. E. B. B. skref sjelf nästan aldrig religiös poesi, men hon skref all sin poesi i samma sinnesstämning, som den i hvilken andra bedja, och när hennes dikt någon gång har en omedelbart religiös stämning, som t. ex. »The Sleep» — denna fulländadt sköna dödspsalm, hvilken en gång hörd stannar som minnet af en välsignelse — är det aldrig en ny ställning hennes själ intar; hon samlar sig icke till en särskild andakt: hon drager blott ett djupare andedrag af den lifsluft hon andas. Hon hyllade emellertid, trots denna grundlighet med romantikens djupaste väsen, ingen romantisk lära om skaldeingifvelsen, som gudomligt-mystisk; ingifvelsen var för henne helt enkelt stegringen af en sann naturlig lidelse, och dess siarkraft berodde på människosjälens frändskap med det eviga förnuftet. Ej heller ljud i hennes sång romantikens klagande hemlängtan till ett förloradt paradiset; hon kände sig hemma när hon sjöng, och såg icke tillbaka utan framåt, till »den himmel sången på jorden förebildar». »Hvad man än må säga om världen», yttrar hennes Aurora, »försmå dock trastarne ej att sjunga i den», och dessa trastar sjunga i hela E. B. B:s diktning med ett aldrig förstummadt jubel.

Det fanns heller icke något skäl hvarföre de skulle tystnat, äfven sedan hennes antika lifsåskådning blifvit fördjupad

genom ett personligt gudsförhållande. Jordelivvet hade ju aldrig synts henne förbannadt; och hon njöt sinneverlden med en rik skaldenators hängifvenhet, ostörd af samvetsqual under helsans tid, lika väl som af den försakelselust sjukdomen plägar nära under ohelsans. Läran om »den naturliga människan» som onda makters verktyg, var henne en gudsförnekelse, motbevisad genom hvarje yttring af denna naturliga människa, som röjde sedlighet och skönhet, efter som det goda endast kan komma från Gud. Hon kallar godheten för människans *natur*, allt ondt *onatur*; lydnad för *hela* människonaturens af Gud gifna lagar — således äfven de andliga — är det medel, genom hvilket den skenbara disharmonien mellan sinlig och andlig natur kan upphävas; och brott mot människonaturens båda sidor äro för henne synder mot den helige ande, hvilken hon fattar som *enheten af den mänskliga personligheten*. Men ehuru hon icke erkände tvenne absolut motsatta makter, stridande om människan, var hon fullt medveten om, »att vår andes heliga urskrift kan göras otydlig», och hade djupt förnummit den relativa disharmonien i tillvaron. Denna orsak såg hon deri, att Guds kärlek, närvarande hos alla, dock icke hos alla får vara verksam. Kärleken är för henne livvets urgrund och livvets rörelsekraft; den danar hela naturen, »är jordens och havvets mening», är »väsendet i hvarje skönhet», är »Gud och skapar himlen». Men hos människan kan den hämmas af sjelfviskhetens köld; denna är syndens orsak, och E. B. B. låter de första människorna i »*Drama of the Exile*» igenkänna Lucifer, som en från Gud affallen ande, derpå, att han tigande och väsenlös försvinner, då de till honom ställde frågan: om han älskade? Denna kärlek, hvilken som bunden värme finnes i hvarje människohjerta, skall frigöras och riktas mot sitt ursprung; och Kristus blef mäsklighetens frälsare därför att han intill döden vittnade: att hans fader äfven är vår. Härigenom drog han en af de skym-

mande slöjorna från Guds väsen och visade att detta är allt omfattande kärlek: att vi från Gud utgått och med honom stå i samband redan genom allt godt och sant vi känna inom oss sjelfva eller älska hos andra. Men innerligast blir detta samband då vi älska Gud i Kristus, som fullast förverkligat Guds väsen. Häri innehölls för E. B. B. hela försoningsläran. I kärlek förenade med Gud förstå vi att hans väsen tillika är det högsta goda, och vår vilja upptändes dermed af en lågande lidelse för heligheten, en lidelse, i hvars eld sjelfviskheten bortsmältes och gudsbelätet allt fastare utdanas. För henne betydde således icke försoningen borttagandet af en förtappad mensklighets syndaskuld till en vredgad Gud; lidandet och döden hörde till Kristi, som till allt jordiskt verks fullkomning, hvars vilkor är att, »knowledge by suffering entereth and life is perfected by death». I »kärlekens gudomliga sjelfupppoffring» såg hon lagen för vinnande af all harmoni och denna lags fullkomliga uppfyllelse i Kristi lif och död, synes henne vara den makt hvarmed han, framför andra, vunnit människornas hjertan till Gud.

E. B. B:s frihetskänsla var inom religionens, liksom inom alla andra områden, demokratisk, häfdande hvarje människas rätt att sjelf skapa den sanningsform, i hvilken hon vill fatta Gud och förkastande hvarje indelning i »återlösta» och »förtappade» på grund af detta val. Ehuru hon sjelf höll nyssnämnda kristendomsuppfattning för den högsta sanning om Gud, ansåg hon icke att en människas ställning till honom bestämdes af hennes ställning till kristendomen. Enhvar, utom eller inom denna, som älskade Gud eller blott det goda, under hvad namn som helst, stod i ett gudsförhållande. Intet eller snarare allt, var henne uppenbarelse. Alla religioner, all sanning, all sedlighet, all skönhet voro i fullaste mening utflöden af Guds väsen, men medelbart genom menniskoandens egen utveckling, hvilken i Gud har sin rörelseprincip och lagbundet

närmar sig honom. I sitt diktverk, »Drama of the Exile», hvars ämne hon säger vara skildringen af mensklighetens nya erfarenheter, då eden utbyttes mot öknen, och särskildt af det för kvinnans känsla smärtsamma medvetandet att härtill hafva varit orsaken, låter hon de första människorna ledsagas i öknen af himlens härskaror. De sjunga för Adam och Eva löftet att i deras inre ständigt skola ljuda paradiset's toner, att alltid för deras syn skall bredas en återglans af den eviga skönheten och under denna sång anar Eva mensklighetens, från henne utgående framtid: barndomens sagodrommar, ungdomens dådkraft, skaldesången, som omdiktat tillvaron till enhet med eviga urbilder, vetenskapen, som genomforskar dess hemligheter, och slutligen Kristus, som visar människan vägen till den fullkomliga harmonien med hennes ursprung. Eva särskildt får den trösten, *att hon i öknen blott skall lära sig älska dess mera*, att hon skall glömma sin sorg för lyckan att med sin ömhet lindra de smärtor hon framkallat, att hennes egna suckar skola varda henne ljufva, då hennes barns läppar bortkyssa dem.

Den tro E. B. B. här uttalar om mensklighetens medskapade och omistliga möjligheter af oändlig utveckling, till slutlig harmoni, af det ondas öfvervinnande, af framsteg från mörker till ljus och från klarhet till klarhet, är grundtonen i hennes diktning. Huru obetingadt hon ansåg hvarje med naturen harmonisk andlig sträfvan som en gudstjänst, oberoende af alla yttre »nådeanstalter» uttalar hon några år senare synnerligen klart i »Casa Guidi»: »min själ har eld nog för att brinna med alla själar inom kyrkan eller utom henne. Jag tror blott på en prest och ett tempel, der otalige allvarliga dyrkare knäböja, och detta tempels väggar äro genomskinliga, så att ingen skall kunna taga deras mått och säga: hit går barmhertigheten och här slutar nåden Jag känner huru en ström af tyst gudomlighet flyter under na-

turens former, jag tror det evangelium, som visar den korsfäste Kristus ibland oss; jag älskar alla, som älska hvad de vunnit som sanning, den må vara rik eller fattig. Inga bräckliga altaren, icke ens några besudlade händer skola hindra mig att bedja med och läska mig samman med alla dessa, men jag vill sjelf välja mina drickekar och finner att inga synliga kyrkor motsvara sin urbild, att hvarje kyrka, som kallar sig ofelbar, både felar och bedrager».

Af det föregående torde framgå, att E. B. B:s lifsåsigt hvarken var obetingadt antikens eller den kyrkliga kristendomens. Den tillhör deremot hvad en engelsk granskare kallat den transcendentala rörelsen i Englands vitterhet, ett samband med men äfven en reaktion mot förnuftstidehvarvet, af motsatt art mot den katolska reaktionen, hvilken genom tron på under, uppenbarelser och yttre myndighet sökte mätta mensklighetens törst efter andliga verkligheter. Transcendentalismen deremot ser det gudomliga i allt det naturliga, Gud såsom ett med menniskoanden och den friska tillvaron, andlig och sinlig, såsom i sig sjelf helig; således alldeles den tro, vi sökt sammanfatta ur E. B. B:s diktning ¹⁾. Hon såg icke hela sanningen i någon tankebyggnad der icke hela menniskonaturen fick sin rätt, der någon af dess lemmar blef stympad. Hon kunde ej dela den renläriga kristendomsuppfattning, hvilken ger allt åt Gud, föga eller intet åt människans natur, åt krafven på frihet och skönhet. »Intet är sant, som icke äfven är skönt» säger hon, men lika litet kunde hon fullt hylla *den* humanitet, der kärleken och godheten jämförelsevis underordnas. Hon ville förnuft och kunde således svårligen omfatta magiska tros-satser, men hennes djupa känsla frånstöttes än mera af den till det sinliga inskränkta förnuftigheten. Sådan hennes verldsåskådning var, skulle hon säkert icke kunnat vare sig för filosofer eller

¹⁾ Se *Edward Dowden* »Studies in literature» 1789—1877.

teologer nöjaktigt framställa sina begrepp; de voro icke för-
 enade med yttre logiskt sammanhang, utan egde i den qvinliga
 och poetiska känslans djup sitt egentliga samband; hennes
 »system» var vunnet mindre genom tänkandet än genom skalde-
 naturens aningsfullhet, genom dess flykt undan abstraktionerna
 för att eldigt sträcka sig efter den outtömliga, oänd-
 ligt sammansatta helheten. Skalden är nästan aldrig en
 tänkare i ordets stränga mening, fastän han, genom att i dikten
 låta den konkreta verkligheten framstå ursprunglig och hel,
 ofta i sina skapelser samlar ett rikt tankestoff, hvilket kommande
 tider afvinna ett begrepp, liksom en oljedroppe kan pressas
 ur en sommarskörd af rosor. E. B. B. egde i sällsynt grad
 det omätliga skaldesinne, som, ohejdadt af logiska taggar,
 suger näring af allt; hennes jemnvigt rubbades ej på färderna
 mellan antikens sinligt naturstarka skönhetsverld till' de rymder,
 dit bibeln eller Dante eller Milton lyfte henne. Den fulla
 försoning mellan antiken och kristendomen, människans ande
 och Guds, som är en ännu olöst uppgift, framtidens största
 uppgift, föreföll E. B. B. redan vunnna. Hennes kristnade
 humanitet syntes henne innebära lifsmodets, hoppets religion
 för hela naturen, antikens fullbordan ej dess motsats; ett nytt
 glädjeämne till lifvets fullhet, ej i något fall ett afdrag deri.
 Vill man se olikheten mellan E. B. B:s hellenism och
 antikens ensidige anhängares, må man jämföra hennes dikt »The
 dead Pan» med t. ex. Schillers »Die Götter Griechenlands»
 eller Swinburnes »Hymn to Proserpina». Den Schillerska
 dikten är en enda melodisk längtanssuck efter den sköna verld
 skalden vill återkalla, och hvilken han, idealisten, i sin fantasi
 ombildat så, att den ej längre liknar verkligheten, utan skaldens
 drömmar om densamma. Der talar hela hans tidsskedes trå-
 nad från ett bristfullt närvarande, från den tidens omenskliga
 kristendom, hvilken andar som Schiller måste fly, för att
 stanna i den skönhetsdyrkan, som kännetecknar hans litterära tide-

hvarf. I Swinburnes dikt deremot talar en fullblodig hedning, som af naturen eger antikens lifsåsigt; han har icke ombildat utan i full verklighet framställt den helleniska gudatron, finnande denna verklighet nog fågringsrik. Med hvarje klangfylld strof i det underbart sköna poemet framträder en helgjuten bild af denna gudaverld; i versens hänförande musik stiger och sväller ett okufligt trots mot den nya kristna tron, uttryckt i den hedniske gudadyrkarens visshet: att så länge naturen lefver, lefva de gamle gudar. Der finnes ej en aning om den nya trons väsen, ty der finnes icke en känsla af bristen i den gamla.

E. B. B:s dikt ser ej antiken i ett skuggfritt middagsljus utan i aftonbelysning; äfven då brinner hon för dess fågring, men klagar icke att dess dag svunnit, emedan hon ser att den följts af en ny. I E. B. B:s sång om »den döde Pan» möter oss denna nya dag, den unga mensklighetens tro på sin nyvunna godhet, på sitt förflutna, närvarande och framtida lifs oafbrutna höghet och skönhet, på äfven det kristnade lifvets poesi. Den, af tviflet som af dogmen lika oböjda, optimistiska tro, hvilken nyss sades känneteckna E. B. B., uttalas här i en mot Schiller riktad insaga; uppmaningen till skalderna att helt lefva nutidens rikare lif, genomströmmas af en allsidig, demokratisk mensklighet vidt skild från den ensidiga aristokratiska humanitetens sträfvan till konstnärens afsöndring från lifvets tummel omkring honom. Ej heller hennes romantiska grundtro om skönheten som ett med religionen, ledde henne tillbaka, som den ledt romantikerna, utan framåt, aflägsnande henne icke från, utan närmade henne till verkligheten, då hon såg denna med helleniskt-kristliga blickar och icke med medeltidens skumma och hopplösa öga. Samma tanke som E. B. B. annorstädes uttalat: Kristi hand måste vidröra vår litteratur så som den vidrörde andra döda ting, på det hans kärleks ande genom våra skalder må kunna ropa sitt svar på klagoljuden från den

menskliga tillvarons gåtfulla sfinx och diktningen varda fulltonig när hoppet ånyo sjunger i densamma, uttryckes än starkare i nämnda märkliga dikt, framför allt i dess slutstrofer¹⁾, — en poetisk omskrifning af Fil. 4: 8, — genom hvilken hon uppmäter den vidare rymd poesien vunnit genom kristendomen.

IV.

I det föregående hafva vi, ofta med skaldinnans egna ord så väl från tidigare som senare diktverk, sökt gifva en sammanfattning af hennes verldsåskådning och hennes personliga religion. Detta har afsigtligt skett med mycken noggranhet, ty här är den axel, kring hvilken hela E. B. B:s diktning rör sig; och i dess här angifna hufvudriktning kan hvarken spåras en återgång eller ett affall, knappast en strid, endast en allt mera fri utveckling; i hvarje tema hennes sång behandlar, ljuder denna ton och förlänar hennes dikt poetisk betydelse, äfven der den icke nått poetisk fulländning. I diktsamlingen från 1844 är *A drama of the exile* både genom omfång och

¹⁾ Phoebus' chariot-course is run:
Look up, poets, to the sun!

— — — — —
What is true and just and honest
What is lovely, what is pure,
All of praise that hath admonisht,
All of virtue, shall endure;
These are themes for poets' uses,
Stirring nobler than the Muses,
Ere Pan was dead.
O brave poets, keep back nothing,
Nor mix falsehood with the whole;
Look up Godward; speak the truth in
Worthy song from earnest soul:
Hold in high poetic duty,
Truest truth the fairest beauty!
Pan, Pan is dead.

innehåll den mest betydande af dikterna. Stedman tillerkänner den som *drama* föga värde, efter som hvarken handlingens lif eller karakterernas teckning motsvarar fordringarne på den dramatiska konstarten. »Men», säger han med en annan gran-skare: »blixtrarne från hennes vilda och praktfulla snille äro här så täta, att dikten ger intrycket af att vara en enda flamma». Denna flamma var närd dels af den sorg, som kommit henne att fördjupa sig i spörsmålet om dödens och lidandets inträde i verlden, dels af intrycken från den hebräiska fantasiens bilder ur mensklighetens hemlighetskynda morgontimmar, från den österländska känslans djupa aningar om andens ursprung och mål, dess oafåtliga frågor om lifvets vilkor, dess lidelsefulla sökande efter svaret under hänvändning mot tillvarons grund. Lika mycket som hennes sinnesstämning nu var i samklang med denna österlandets ande, var hennes bildspråk det och genom såväl känslans som inbillningens riktning mot andens högsta rymder har detta drama vunnit en *lyrisk* kraft, som E. B. B. icke uppnått annorstädes i denna dikt-samling, hvilken dock är så rik på vexlande skönhet. Der finnas ballader, sådana som »The Duchess May», der det gripande innehållet, det ypperligt målande versmåttet, hela stämningens sig mäktigt meddelande intryck skapat en fulländadt skön dikt; det samma gäller om elegien vid Cowpers graf; der finnas de innerligaste uttryck af qvinlig hängifvenhet, som »Catharina to Camoens» och »Bertha in the lane»; fantasirika och friska naturbilder som »The Sea-Mew», »The lost Bower»; flammande straffdomar mot samhällets förtryck, som »The Cry of the children». Alla vittna om, att den själ, som i E. B. B. diktning sökte sitt uttryck, var en der elden och kyskheten icke uteslöto utan stegrade hvarandra, der en manlig tankekraft, en modig hänförelse enades med qvinlig ömhet och finhet i känslan. Att en skalds inre är sedligt rent verkar sjelfklart på hans diktningens art, på den lyriske skaldens framför allt, der om

någonsin sången talar af hjertats fullhet, och lifsinnehållet, obundet af reflexionen, strömmar öfver i dikten. E. B. B. var alltid trogen den uppgift hon i den nyss anförda sången om Pan gifvit skalden, och när hon felar, är det aldrig i känslan själf utan i dess uttryck, aldrig i ingifvelsens art, men i dess klarhet, ej sällan mot smak och måtta, men aldrig mot samvetet. Hennes formella fel kunna i mycket återföras till hennes ensliga studie- och sjuklingslif; som Stedman påpekar hade hon lärt sig engelskan mera genom böcker än samtal; detta gjorde henne okänslig för det stötande i de ofta felaktiga rim eller föräldrade och osköna ord hon använde. Svagheten i hennes skaldelynne är under denna tid mycket liknande den i Shelleys: hennes känsla grep henne ofta så mäktigt, att hon icke kunde beherrska densamma, utan den bröt fram som en hejdlös tanke- och bildström, lik lavan, som eger sjudande eldprakt i ett vulkaniskt inre, men som, då den ser dagen i den kallare luften, stelnar i underliga former, hvilka för åskådaren ega intresse blott som vittnen om ursprunget från ett djup af flammor. Då desse skalder deremot icke varit gripna af sitt ämne utan på måfå gripit det, blir deras diktning ofta mera spasmodisk än ett utbrott af friska krafter, mera kommen från nerverna än från hjertat. Äfven denna brist ökades hos E. B. B. genom hennes enformiga sjukdomsår, under hvilka hennes inbillning närdes blott i andra hand, och riktades mot grubbel öfver lifvet i stället för att vinna stoff till besjungande af lifvet. Hon blef i viss mån hvad hon själf kallat »self-centred»; en fara för skalden lika stor som den, att sakna en personlighet. Då hennes erfarenheter till stor del voro inskränkta till de redan ofta genomlefda känslorna, blefvo dessa stundom lagda under ett fantasiens mikroskop, som omåttligt förstörde dem. Till sorgen öfver broderns, moderns, samt andra dyrbara vänners död, medförde ohelsan sina särskilda pröfningar: ett mattadt

lifsmod, saknaden af många glädjeämnen, främst det med hennes lyckligaste minnen förbundna landtlifvet, från hvars ostörda njutning svagheten hindrade henne; äfven åren hade tagit med sig många af ungdomslynnets rikedomar, förluster som drabbat henne utan att medföra någon ersättning. Man eger en målande bild af E. B. B:s egen sinnesstämning under denna tid, i Aurora Leigh's, då denna kallar skalderyktet en ringa vinst mot lyckan för de qvinnor, som

— — — — — sit alone

On winter nights by solitary fires

And hear the nations praising them far off.

Och som dikten alltid hos E. B. B. tog prägeln af hennes inre lif måste kretsloppet af dessa vemodiga stämningar göra hennes sångmö ihärdigt sorgbunden, med en något sjuklig färg och en benägenhet att allt för ofta känna sig själf på pulsen.

Med sina fel och sina förtjenster bar emellertid E. B. B:s författarskap i detta skede prägeln af en stark egendomlighet, som genom modet att hafva varit sig själf också allt mera i sin diktning vunnit det för sig säregna uttrycket, och alla vänner af hennes skaldelynne måste vid den nu omtalade tidpunkten hafva känt, att det behöfdes endast ett nytt och rikt lifsinnehåll för att de löften E. B. B:s diktning gifvit skulle uppfyllas. Och att denna diktning verkligen blef allt hvad den nu är, det beror också endast derpå att, då döden varit hennes första, vardt kärleken hennes andra, stora ingifvelse, omskapade hennes lif och gjorde hennes skaldskap med ens fullvuxet.

E.—N.

(Forts. i nästa nummer).

24. Ytterligare om kvinnors deltagande i skolstyrelse och skolinspektion.

Till bestyrkande af hvad denna tidskrift yttrat rörande vigten af att bildade kvinnor taga del i styrelsen och inspektionen öfver småskolor och flickskolor, komma att under ofvanstående öfverskrift meddelas uttalanden och erfarenhetsrön rörande samma fråga.

Englands nybildade folkskole-institution lemnar som bekant tillträde för kvinnor till skolråden, hvilkas ledamöter väljas för trenne år. Då nu en ny valperiod inträder med oktober månad, uppmana skolvännerna inom pressen på det ifrigaste kommunerna att mera allmänt än hittills invälja qvinliga ledamöter, samt kvinnor, dugliga för en sådan uppgift, att enligt engelsk sed anmäla sig såsom kandidater. Så yttrar en tidskrift för utredande af sociala och industriella frågor, som beröra kvinnans verksamhet, bl. a. härom: En mera *qvinlig* uppgift än den, att som ledamot af ett skolråd med ord och handling bistå dem som undervisa och uppfostra folkets barn, kan man väl ej tänka sig. Allmänna meningen är ännu delad med afseende på kvinnans politiska berättigande, men den "husligt-sociala" uppgiften att såsom skolrådsledamot vaka öfver skolans sanitära förhållanden, vara lärarinnan till stöd och hjälp, och för hemmen en vänlig rådgifvare m. m., den förnekar henne ingen. Äfven vid öfverläggningarna inom skolrådet äro kvinnans takt, välvilja och tålmod, samt hennes förmåga att utarbета och ordna de skenbart obetydliga detaljer, hvilka dock sammanlagda utgöra summan af lifvet, så inom skola och hem som i samhället, af stort gagn¹⁾.

Skolbarnens ålder, från 4 à 5 till 14 år, visar behovet af qvinlig tillsyn, i synnerhet hvad flickskolan vidkommer. I England likasom hos oss hafva skolorna, innan staten tog dem om hand, ofta stått under qvinlig ledning, och staten varnäs nu att åtaga sig det tunga ansvaret att öfverflytta hela skolväsendets ledning på endast män.

¹⁾ Man har sett, tillägger förf:n, de trassligaste skoldirektioner "humaniseras" af en klok kvinnas närvaro.

Exempel anföras på missgrepp och oriktigheter i skolornas och barnens handledning, på stridigheter mellan hemmen och skolorna, på oegentligheter i lärareplanen för de ofta försummade flickskolorna, på orättvisor i fråga om lärarinnornas aflöning och ställning m. m., hvilka blifvit rättade och afhjelpa, tack vare en qvinlig skolrådsledamots taktfulla och kloka bemödanden. Så föreslogs för ej länge sedan inom ett skolråd, att *endast gifta qvinnor* skulle kunna bestrida lärarinnebefattningar. Detta förslag, hvilket med ens skulle hafva utmönstrat och utestängt från lärareområdet just dem, hvilka i erfarenhetens skola bäst lärt att handleda och utveckla de små, hade troligen gått igenom, om ej en qvinlig ledamot framdragit några lysande exempel på skolor, som blifvit ypperligt ledda af gifta lärarinnor, och derjemte lyckats att kasta ett visst löje öfver den tilltänkta nya "*skolnunne-institutionen*".

Särskildt påpekas vigten för unga lärarinnor, hvilka, ofta fremmande och obekanta på platsen, tillträda sina ansvarsfulla befattningar, att hafva i skolrådet en välvillig och erfaren rådgifvarinna. De äro utsatta för oräkneliga små obehag, misshälligheter och tvivel hvilka påkalla vänliga råd. Herrarne i skolrådet äro så skyldiga som villiga att lemna sådana. Men skall väl den unga qvinnan med förtroende vända sig till dem och kunna de förstå hennes bekymmer? Mången gång äro de kanske inbillade, och en smula qvinligt deltagande är nog för att bilägga dem. Äro de åter grundade, har lärarinnan i den qvinliga skolrådsledamoten en moderlig vän, som bättre än någon annan förstår och kan afhjelpa dem. Ofta gagna dessa lugna samspråk mellan lärarinnan och den qvinliga skolrådsledamoten mer än det myckna talet på sammankomster och i utskotten.

I fråga om skolrådets uppgift att besvara anmärkningar och klagomål från föräldrarnes sida eller afhjelpa de hinder som afbryta barnens skolgång, är en qvinlig medlem snart sagdt oundgänglig. Hon kan, med den erfarenhet de flesta qvinnor ega af den enskilda fattigvården, långt bättre än skolrådets herrar förstå den fattiga enkan, som utan att vilja stå i ljuset för sin äldsta flicka och beröfva henne den upplysning som erbjudes henne, dock nödgas fordra att behålla henne hemma till hjälp med småsyskonen. Den bildade qvinnan med sin snabba blick och sitt kloka deltagande förstår

bättre än någon annan att minska den motvilja, skolrådets påbud ofta möta hos den fattigare klassen.

Slutligen ställer tidskriften en varm uppmaning till alla kvinnor inom större kommuner, hvilka samlat vana och erfarenhet i det frivilliga skolväsendet och den enskilda fattigvården, att utan falsk blygsel eller misstro till egen förmåga sjelfva mottaga, och verka för andra dugliga kvinnors, val till ledamöter af skolråd. Att mottagandet af en sådan offentlig uppgift är förenadt med större ansvar och större uppoffring, än den frivilliga välgörenheten, medgifves, men också medför det mångfaldigt större nytta. Äfven välgörenheten måste rätta sig efter tidens fordringar. Det är en uppoffring att ej längre kunna verka så i tysthet, att den högra handen ej vet hvad den venstra gör. Men med hvarje år blir denna uppoffring nödvändigare, om vi vilja göra det goda, ej för vår egen skull utan för de behöfvandes. Tidens riktning och den snabba tillväxten af hjälpbehöfvande äro egnade att neutralisera den individuella välgörenhet, som ej verkar under lagens skydd eller i dess namn.

Såsom medlemmar af skolråd med en nästan obegränsad myndighet, kunna kvinnor göra oändligt mycket godt på områden, der de, isolerade och utan stöd, endast skulle hindra och hindras.
